

Stan badań nad dziejami Wyższego Instytutu Teologicznego w Częstochowie

„[...] wypatrzeć sens tam, gdzie inni go nie widzą. Potem historia stanie się księgą żywych i będzie niby przeraźliwy dźwięk trąby nakazujący powstać z grobów tym, którzy obrócili się już w pył stuleci... Ale wymaga to czasu, trzeba wszak rozważyć wszystko, co się przydarzyło, powiązać między sobą wypadki, odnaleźć łączące je ogniwa, także te najmniej widoczne”¹. Przytoczony cytat z książki *Baudolino*, napisanej przez Umberto Eco, trafnie objaśnia, jak naprawdę wyglądają zmagania historyka. Jednakże by te zmagania móc podjąć, trzeba wpierv zapoznać się z odpowiednim materiałem faktograficznym. Dopiero na jego podstawie, stosując właściwie dobrane metody historyczne, można poprowadzić badania naukowe, których efektem są konkretne syntezy. Przedmiotem takich badań, podjętych przez środowisko naukowe Kościoła częstochowskiego, stały się w ostatnim dwudziestopięcioleciu dzieje Wyższego Instytutu Teologicznego w Częstochowie, którego początki sięgają 1966 r. Obecnie zatem mija pół wieku działalności tej instytucji naukowej w strukturach (archi)diecezji częstochowskiej, toteż przeżywany jubileusz jest sprzyjającą okazją do ukazania dotychczasowego stanu badań nad przeszłością tej uczelni.

1. Źródła archiwalne

Podstawowe materiały źródłowe do dziejów częstochowskiej uczelni, która z czasem przyjęła nazwę Wyższy Instytut Teologiczny w Czę-

---

Ks. JACEK KAPUŚCIŃSKI – dr nauk humanistycznych w zakresie historii, mgr-lic. teologii, dyrektor Archiwum Archidiecezji Częstochowskiej, wykładowca historii Kościoła w Sekcji Licencyjckiej Wydziału Teologicznego UP JP II w Częstochowie, Wyższym Instytucie Teologicznym, Wyższym Seminarium Duchownym Archidiecezji Częstochowskiej i Wyższym Seminarium Duchownym Diecezji Sosnowieckiej w Częstochowie.

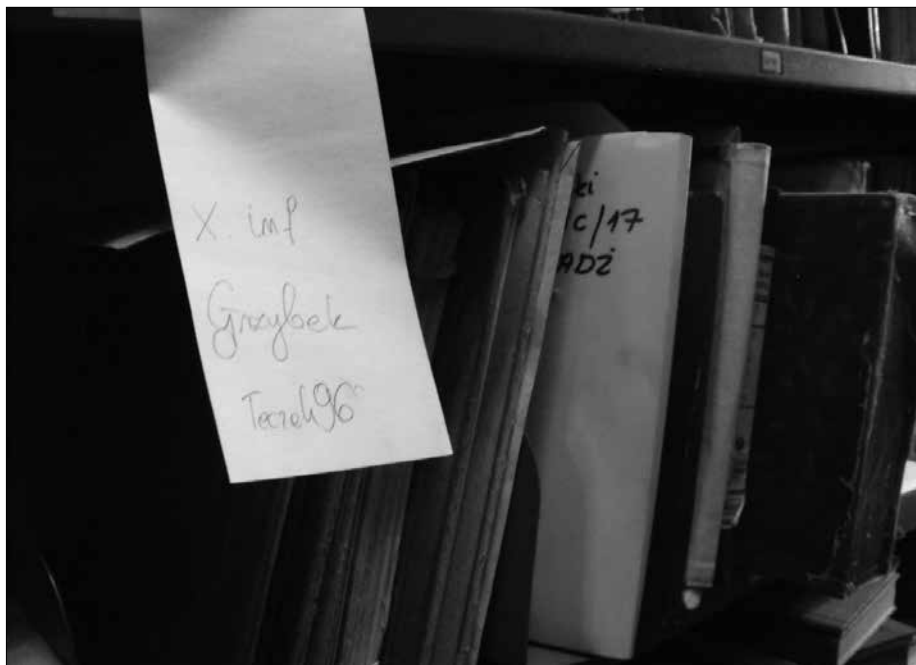
¹ U. Eco, *Baudolino*, tłum. A. Szymanowski, Warszawa 2001, 19.

stochowie, przechowywane są w czterech archiwach kościelnych w Polsce. Najstarszą tego rodzaju dokumentacją dysponuje Archiwum Diecezji Sosnowieckiej im. ks. Jerzego Wolnego w Będzinie, gdzie znajduje się spuścizna archiwalna po zmarłym w 1998 r. ks. prof. dr. hab. Stanisławie Grzybku – pierwszym rektorze częstochowskiego Instytutu. W tym miejscu należy postawić pytanie: dlaczego archiwum prywatne tego księdza, *de facto* duchownego archidiecezji częstochowskiej, złożone jest w instytucji obcej diecezji? Przecież diecezja sosnowiecka w żaden sposób nie jest uprawniona do wejścia w posiadanie tych materiałów, a jednak tak się stało. Warto ten problemem w przyszłości rozwiązać, ponieważ spuścizna naukowa po zmarłym Ks. Profesorze powinna być złożona w instytucjach archiwalnych archidiecezji częstochowskiej. Stanowi ona bowiem integralną część dziedzictwa właśnie tego Kościoła lokalnego. Rangę tej sprawy niewątpliwie podnosi fakt, że właśnie wśród owych materiałów znajdują się także dokumenty dotyczące działalności różnych instytucji diecezjalnych, w tym Instytutu Teologicznego w Częstochowie. Nie bez znaczenia jest również to, że owa dokumentacja pochodzi z czasów, kiedy ta instytucja naukowa przekształcała się we właściwą uczelnię, stąd ma ona wyjątkową wartość historyczną. Na podstawie przeprowadzonej kwerendy archiwalnej można stwierdzić, iż w skład tego zespołu wchodzi 96 teczek, wśród których bezpośrednio 3 te czki zawierają materiały dotyczące częstochowskiego Instytutu (zob. zdjęcie nr 1)².

---

² ARCHIWUM DIECEZJI SOSNOWIECKIEJ IM. KS. JERZEGO WOLNEGO W BĘDZINIE, sygn. brak. Spuścizna naukowa po ks. prof. Stanisławie Grzybku (teczki nr 44, 49, 76).

Zdjęcie nr 1. Materiały archiwalne
przechowywane w Archiwum
Diecezji Sosnowieckiej w Będzinie

Jednakże pod względem objętości największy zbiór materiałów archiwalnych do dziejów Wyższego Instytutu Teologicznego w Częstochowie posiada Archiwum wspomnianej uczelni, mieszczące się w jej budynku. Nie dziwi ten fakt, bowiem Archiwum to pełni rolę archiwum zakładowego, stąd jego zasób obejmuje dokumentację ze wszystkich form aktywności podejmowanych w tej instytucji. Nadmienić trzeba, że Archiwum Wyższego Instytutu Teologicznego dysponuje specjalnie wydzielonym pomieszczeniem, gdzie przechowuje się zdecydowaną większość archiwaliów (m.in. ok. 1900 teczek personalnych profesorów i studentów oraz ok. 200 teczek pism urzędowych). Ponadto wiele materiałów archiwalnych zalega w dwóch sekretariatach (ok. 400 teczek i segregatorów). Całość więc zasobu imponuje swoimi rozmiarami (ok. 2,5 tys. jednostek archiwalnych), stąd jest niezwykle cennym źródłem informacji do badań nad dziejami tej uczelni. Należy też wspomnieć, że pomimo podjęcia wysiłków, by zasób ten był starannie zabezpieczony, to jednak nie udało się go do tej pory fachowo zinwentaryzować (zob. zdjęcie nr 2)³.

³ ARCHIWUM WYŻSZEGO INSTYTUTU TEOLOGICZNEGO W CZĘSTOCHOWIE, sygn. brak, Mate-

Zdjęcie nr 2. Materiały archiwalne
przechowywane w Archiwum
Wyższego Instytutu Teologicznego w Częstochowie

Ze względu na to, iż Wyższy Instytut Teologiczny w Częstochowie funkcjonuje w strukturach archidiecezji częstochowskiej, toteż istotne materiały archiwalne do dziejów tej uczelni przechowuje Archiwum Kurii Metropolitalnej w Częstochowie. Według ks. dr. hab. Pawła Wolnickiego, byłego dyrektora tegoż Archiwum, jeszcze do 2011 r. dokumentację tę stanowiły 2 teczki, zawierające materiały z lat 1968-1983⁴. Jednak w ostatnim czasie, w trakcie porządkowania Archiwum, udało się odnaleźć 7 kolejnych tego typu teczek. Tak więc obecnie w zasobie Archiwum Kurii Metropolitalnej w Częstochowie znajduje się 9 jednostek archiwalnych do dziejów częstochowskiego Instytutu (zob. zdjęcie nr 3)⁵.

---

riały z działalności uczelni.

⁴ P. WOLNICKI, *Powstanie Instytutu Teologicznego w Częstochowie w świetle dokumentacji archiwalnej*, „Ziemia Częstochowska” 37 (2011), 171-172.

⁵ AKMCz, sygn. 19/1, t. 1-9,

Zdjęcie nr 3. Materiały archiwalne
przechowywane w Archiwum
Kurii Metropolitalnej w Częstochowie

Podobnie jak w przypadku archiwum prywatnego ks. prof. Stanisława Grzybka, tak również archiwum prywatne zmarłego w 2013 r. ks. prof. Stanisława Włodarczyka (kolejno drugiego rektora Instytutu) zawiera materiały źródłowe do dziejów tej uczelni. Pochodzą one z lat 1979-2007, a więc z okresu, kiedy ks. prof. S. Włodarczyk pełnił funkcję wicerektora i rektora tej uczelni. Dokumentacja ta przechowywana jest w 21 teczkach, które od 2013 r., wraz z pozostałą spuścizną naukową po tym uczonym, stanowią część zasobu Archiwum Archidiecezji Częstochowskiej im. ks. Walentego Patykiewicza w Częstochowie (zob. zdjęcie nr 4)⁶.

---

⁶ AACz, sygn. brak. Spuścizna naukowa po ks. prof. Stanisławie Włodarczyku (teczki nr 11-31).

Zdjęcie nr 4. Materiały archiwalne
przechowywane w Archiwum
Archidiecezji Częstochowskiej w Częstochowie

Z powyższych ustaleń wynika, iż w zasobach wspomnianych czterech archiwów kościelnych w Polsce przechowywanych jest łącznie ok. 2533 jednostek archiwalnych do dziejów Wyższego Instytutu Teologicznego w Częstochowie, którego początki wiążą się z powołaniem do istnienia Sekretariatu Dokumentacji Soborowej w częstochowskiej Kurii Diecezjalnej. Od tego bowiem czasu był gromadzony materiał archiwalny, który z czasem uległ rozproszeniu i to tak, że jego część znalazła się poza granicami archidiecezji częstochowskiej (Archiwum Diecezji Sosnowieckiej im. Ks. Jerzego Wolnego w Będzinie). Mimo to, przeważająca większość dokumentacji archiwalnej pozostała w instytucjach kościelnych w Częstochowie (Archiwum Wyższego Instytutu Teologicznego, Archiwum Kurii Metropolitalnej i Archiwum Archidiecezji Częstochowskiej). W tym miejscu należy jeszcze dodać, że interesujące materiały archiwalne do dziejów częstochowskiego Instytutu przechowuje Archiwum Instytutu Pamięci Narodowej w Warszawie. Znajdująca się tam jednostka archiwalna pod nazwą *Organizacja i działalność uczelni katolickich i kościelnych w latach 1966-1974 – informacje, notatki, sprawozdania, korespondencja*, zawiera m.in.: projekt

statutu „Sekretariatu Dokumentacji Soborowej przy Kurii Diecezjalnej w Częstochowie” oraz informacje dotyczące działalności Instytutu Dokumentacji Soborowej⁷.

2. Osiągnięcia historiograficzne

Zaprezentowany wcześniej schemat przeglądu archiwów wyznaczył tym samym kompozycję opisu stanu badań nad dziejami Wyższego Instytutu Teologicznego w Częstochowie. Tak się składa, że wszyscy autorzy, którzy dotychczas opracowali historię wspomnianej uczelni, korzystali z materiałów źródłowych przechowywanych w wymienionych wyżej archiwach. Mija już ćwierć wieku odkąd został opublikowany pierwszy artykuł naukowy przedstawiający zarys dziejów częstochowskiego Instytutu. Wyszedł on spod pióra ks. prof. Stanisława Grzybka, pierwszego rektora tej uczelni, i otrzymał tytuł *Instytut Teologiczny w Częstochowie*⁸. Pracę tę Autor oparł przede wszystkim na dokumentach, które sam gromadził. Ponadto ubogacił ją wieloma informacjami zaczerpniętymi z autopsji, co też nadało temu opracowaniu szczególnego waloru historycznego. Szkic ten bowiem stał się później punktem wyjścia dla kolejnych publikacji ukazujących dzieje tej instytucji naukowej. Niniejszy artykuł został wydany drukiem w okolicznościowej książce, przygotowanej z okazji 25-lecia istnienia tegoż Instytutu. Autor na 9-ciu stronach tekstu przedstawił najpierw okoliczności powstania w strukturach Kościoła częstochowskiego instytucji, która otrzymała nazwę Sekretariat Dokumentacji Soborowej i jako taka funkcjonowała w latach 1966-1967. Według niego wpłynęły na to dwie przyczyny. W pierwszej kolejności była to „[...] potrzeba odnowienia i uwspółcześnienia życia wiernych w Kościele”⁹, zainspirowana osiągnięciami Soboru Watykańskiego II. A także „[...] potrzeba stworzenia takiej szkoły, która odpowiadałaby szerokim ogólnym zapotrzebowaniom współczesnego człowieka wierzącego”¹⁰. Tymi względami bowiem miał się kierować bp Stefan Bareła przy zakładaniu tej instytucji w Częstochowie, by, jak przytacza Autor, umożliwić „[...] zarówno kapłanom, jak i siostronom zakonnym, a przede wszystkim ludziom świeckim, pełniejsze spojrzenie na Kościół, na aktualne proble-

⁷ ARCHIWUM INSTYTUTU PAMIĘCI NARODOWEJ W WARSZAWIE, sygn. IPN BU 0639/235.

⁸ S. GRZYBEK, *Instytut Teologiczny w Częstochowie*, w: *Instytut Teologiczny w służbie diecezji częstochowskiej*, red. S. Grzybek, Częstochowa 1991, 17-25.

⁹ Tamże, 17.

¹⁰ Tamże.

my współczesnego życia w Kościele, jak również ubogacenie ich życia zarówno intelektualnego, jak i duchowego”¹¹.

W dalszej części artykułu zostały przybliżone początki działalności tegoż Sekretariatu, który od 1967 r. przyjął nazwę Studium Dokumentacji Soborowej. Od zarania instytucją tą kierował ks. prof. S. Grzybek, który w fazie organizacyjnej był jedynym wykładowcom problematyki soborowej dla tylko 9-ciu słuchaczy (5 księży i 4 siostry zakonne). Z czasem powiększyła się zarówno liczba wykładowców, jak i studentów. Na tej podstawie rozszerzono program nauczania, który objął, poza biblistką, także inne dyscypliny teologiczne: apologetykę, teologię dogmatyczną, teologię moralną, prawo kanoniczne i historię Kościoła. Zajęcia były prowadzone w budynku kurialnym i klasztorze sióstr zmartwychwstanek. W celu właściwej koordynacji studiów opracowano statut i regulamin Studium Dokumentacji Soborowej, a w 1969 r. zawarto specjalną umowę z Akademią Teologii Katolickiej w Warszawie, na podstawie której instytucja częstochowska otrzymała status punktu konsultacyjnego tej uczelni. Odtąd miejscowi studenci, po odbyciu wymaganych studiów, mogli uzyskiwać stopień magistra teologii w warszawskiej ATK. Taki stan nie trwał zbyt długo, bowiem w roku akademickim 1972/1973 władze państwowe z przyczyn politycznych uniemożliwiły dalszą współpracę z ATK¹². W tej sytuacji bp S. Bareła zmuszony był rozwiązać obowiązującą umowę, choć – według ks. S. Grzybka – na decyzję tę złożyło się jeszcze kilka innych dodatkowych względów, m.in. to, że biskup „[...] kierował się także wytycznymi Rady Naukowej Episkopatu Polski odnośnie do rejonizacji studiów kościelnych w Polsce, a także własnymi założeniami i potrzebami diecezji częstochowskiej”¹³.

Przez kolejne lata bp S. Bareła szukał sposobności związania diecezjalnego ośrodka naukowego z wyższą uczelnią, w której częstochowscy absolwenci mogliby zdobywać stopnie naukowe. Idąc za sugestią metropolity krakowskiego kard. Karola Wojtyły, jak twierdzi ks. Grzybek, biskup częstochowski podjął rozmowy w tej sprawie z Papieskim Wydziałem Teologicznym w Krakowie. Proces ten zdecydowanie nabrał tempa, kiedy kard. Karol Wojtyła został papieżem. Jednak zanim starania weszły we właściwą fazę, zgodnie z wymogami kościelnego szkolnictwa wyższego, trzeba było opracować nowy statut częstochow-

¹¹ Tamże, 17-18.

¹² Tamże, 18-19.

¹³ Tamże, 19.

skiej instytucji naukowej, który 3 maja 1981 r. został zatwierdzony przez bp. S. Barełę. Odtąd instytucja ta przyjęła nazwę Instytut Teologiczny w Częstochowie¹⁴. Przy opisie tych wydarzeń ks. S. Grzybek nadmieniał: „[...] Instytut ma na celu stworzenie warunków umożliwiających formację teologiczną, przystosowaną do nowych potrzeb. Formacja ta obejmuje siostry zakonne, ludzi katechizujących oraz osoby świeckie szukające pogłębienia teologii. Ma ona stanowić praktyczną realizację założeń określonych w Konstytucji duszpasterskiej o Kościele *Gaudium et spes* (por. nr 62), a dotyczących relacji między doktryną chrześcijańską a kulturą współczesną”¹⁵. Teraz już pozostała tylko kwestia podpisania umowy o współpracy naukowej pomiędzy częstochowskim Instytutem a Papieskim Wydziałem Teologicznym w Krakowie, co też się stało 1 października 1981 r. Ostatnie zaś formalności kościelne przypieczętowała Kongregacja *Pro Institutione Catholica*, która 30 stycznia 1982 r. zatwierdziła wszystkie dotychczasowe uzgodnienia. Tym sposobem w Częstochowie począł rozwijać się prężnie kościelny ośrodek naukowy, będący kuźnią wykwalifikowanych teologów rekrutujących się z grona sióstr zakonnych i świeckich. Autorytet Instytutu Teologicznego znacznie wzrósł, od kiedy w jego pomieszczeniach odbywały się zajęcia Sekcji Eklezjologiczno-Mariologicznej Wydziału Teologicznego Papieskiej Akademii Teologicznej w Krakowie (absolwenci uzyskiwali w niej stopień licencjata teologii), a pod jego patronatem znalazło się erygowane Studium Życia Rodzinnego i działające wcześniej Seminarium Naukowe Kapłanów Diecezji Częstochowskiej. Oprócz tego Instytut współuczestniczył w wydawaniu diecezjalnego czasopisma naukowego pod nazwą „Częstochowskie Studia Teologiczne” i był wyposażony w odpowiednią bibliotekę specjalistyczną¹⁶.

Z kolejnych ustaleń Autora wynika, że działalność częstochowskiego Instytutu była prowadzona na prawie diecezjalnym, toteż każdorazowy biskup częstochowski był jego najwyższą instancją zwierzchnią. Z jego bowiem nominacji uczelnią tą kierował rektor i prorektor, których wspierała specjalna rada naukowa. Nad realizacją programu nauczania czuwali wykwalifikowani pracownicy naukowcy, wywodzący się w przeważającej mierze z duchowieństwa diecezji częstochowskiej. W latach 1981-1991 Instytut zatrudniał łącznie 36 wykładowców (8 profesorów

¹⁴ Tamże, 19-20.

¹⁵ Tamże, 21.

¹⁶ Tamże, 21-22.

i docentów, 17 doktorów, 4 licencjatów i 7 magistrów). Na cały cykl studiów teologicznych składało się w tym czasie 12 semestrów, natomiast zajęcia odbywały się „przez 4 dni w miesiącu (druga i czwarta sobota i niedziela)”¹⁷. Ta ograniczona ilość godzin wykładowych w żaden sposób nie wpłynęła na standardy programowe studiów, które odpowiadały modelowi, jaki był realizowany w wyższych seminariach duchownych. Poza tym uczelnia zapewniała swoim studentom fachową opiekę duszpasterską, co przejawiało się m.in. w organizowanych mszach św., rekolekcjach wiekopostnych i dniach skupienia. Wymogi, jakie stawiała uczelnia kandydatom pragnącym podjąć tego rodzaju studia, generalnie obejmowały: ukończenie szkoły średniej i zdanie egzaminu wstępnego. Ostatecznie decyzję o przyjęciu studenta podejmowała rada naukowa. O popularności studiów świadczyło chociażby to, że w przeciągu 10 lat uczelnia ta wypromowała 81 osób ze stopniem magistra teologii, a w 1991 r. kształciło się w niej 216 studentów¹⁸. Na tym kończy się treść artykułu ks. S. Grzybka, w zwięzły sposób rysująca 25 lat działalności częstochowskiego Instytutu. Dodatkowo do książki, w której opublikowano tę pracę, dołączono również wykaz absolwentów i krótkie streszczenia ich prac magisterskich, dzięki czemu można zapoznać się bliżej z ówczesną kondycją naukową tej uczelni¹⁹. Ponadto zamieszczono tam jeszcze list papieża Jana Pawła II, napisany z okazji przeżywanego jubileuszu Instytutu, w którym Ojciec Święty stwierdził: „Pragnę szczególnie podkreślić cenny wkład Instytutu w formację ludzi świeckich. Jest to niewątpliwie wielkie osiągnięcie tej Uczelni, która przygotowała zastęp ludzi pragnących ofiarnie służyć społeczeństwu i Kościołowi poprzez dawanie świadectwa Prawdzie”²⁰.

W dużej mierze ustalenia ks. S. Grzybka wykorzystał później ks. prof. Jan Kowalski, który w artykule *Inne, kościelne instytucje naukowe w siedemdziesięciopięciolecu diecezji częstochowskiej* przedstawił dzieje Instytutu Teologicznego w Częstochowie²¹. Co prawda, tylko 2 strony tej pracy dotyczyły przeszłości Instytutu, lecz autorowi uda-

¹⁷ Tamże, 23.

¹⁸ Tamże, 23-25.

¹⁹ *Absolwenci Instytutu Teologicznego*, w: *Instytutu Teologicznego w służbie diecezji*, 327-377.

²⁰ *List Ojca Świętego Jana Pawła II*, w: *Instytutu Teologicznego w służbie diecezji*, 7-8.

²¹ J. KOWALSKI, *Inne, kościelne instytucje naukowe w siedemdziesięciopięciolecu diecezji częstochowskiej*, w: *Błogosławione choć trudne czasy. Siedemdziesięciopięciolecie Kościoła częstochowskiego*, red. J. Kowalski, Częstochowa 2000, 233-235.

ło się poszerzyć perspektywę badawczą o kolejne 9 lat w stosunku do tego, co zawierał artykuł ks. S. Grzybka. Swoje twierdzenia oparł na doświadczeniach, w których uczestniczył jako wykładowca Instytutu. W pierwszej kolejności zwrócił uwagę na to, że od 1993 r. bibliotekę Instytutu powoli przenoszono z budynku sióstr szarytek, gdzie mieściła się siedziba uczelni (ul. Św. Barbary 43), do budynku Wyższego Seminarium Duchownego Archidiecezji Częstochowskiej w Częstochowie (ul. Św. Barbary 41), tym samym łącząc ją z biblioteką seminarijną. Oprócz tego nadmienił, że także część budynku plebanii parafii św. Barbary w Częstochowie (ul. Św. Barbary 51) była wydzierżawiona na rzecz Instytutu. Dopiero od 1999 r. uczelnia ta znalazła swoją siedzibę w budynku archidiecezjalnym przy ul. Św. Barbary 41. W tym czasie urząd rektora pełnił ks. prof. dr hab. Stanisław Włodarczyk, zaś prorektorem był ks. dr Jan Sambor, a ojcami duchownymi studentów: ks. mgr lic. Jerzy Kowalski i ks. dr Włodzimierz Kowalik. Liczba studentów w drugiej połowie lat 90. oscylowała wokół 250-260 osób, co w porównaniu z rokiem 1991 dawało tendencję zwyżkową i to ponad 25%. Podobnie rzecz się ma z liczbą wypromowanych magistrów teologii. O ile do 1991 r. było ich 81, to już do 2000 r. liczba ich wzrosła do 313, co oznacza, że w latach 1991-2000 uczelnię tę ukończyło 232 magistrów teologii²². Dodać trzeba, że we wspomnianym artykule ks. J. Kowalski zawarł także informacje o działającej w budynkach Instytutu Sekcji Eklezjologiczno-Mariologicznej Wydziału Teologicznego Papieskiej Akademii Teologicznej w Krakowie, jak też funkcjonujących pod patronatem Instytutu: Archidiecezjalnego Studium Życia Rodzinnego i Archidiecezjalnego Kolegium Teologicznego²³.

Kolejne publikacje poświęcone po części dziejom Wyższego Instytutu Teologicznego w Częstochowie zostały oparte na materiale źródłowym przechowywanym w archiwum tej uczelni. Pierwszym, który podjął się badań na bazie wspomnianej dokumentacji, był ks. dr Paweł Wolnicki. W 2006 r. wydał on książkę pt. *Procesy archiwotwórcze w strukturach administracyjnych diecezji częstochowskiej*, gdzie tematyce Instytutu poświęcił 2 strony. Ze względu na przyjętą w badaniach cezurę czasową, nie wyszedł on w swoich analizach naukowych poza rok 1992 r. Niemniej, obok ustaleń istniejących już w lokalnej historiografii, zamieścił także nowe wątki, które dotyczyły działalności sekre-

²² Tamże, 235.

²³ Tamże, 235-238.

tariatu Instytutu i funkcjonującego przy uczelni Diecezjalnego Studium Kształcenia Organistów²⁴. Ponadto zrekonstruował schemat struktury agend Instytutu, przedstawiając go w sposób graficzny, gdzie najwyższą władzę przypisał rektorowi, któremu podlegali kolejno: ojciec duchowny, prorektor, sekretarka, bibliotekarka i wykładowcy, a nawet zależne były on niego inne instytucje stowarzyszone²⁵. Co ciekawe, w całym tym schemacie zabrakło ciała kolegialnego zwanego radą naukową, której istnienie potwierdzały przecież statut Instytutu, jak również ustalenia ks. prof. S. Grzybka²⁶.

Dokumentację z Archiwum Wyższego Instytutu Teologicznego w Częstochowie wykorzystał do swoich badań naukowych także ks. prof. dr hab. Jan Związek, który w 2009 r. opublikował artykuł pt. *Wyższe studia teologiczne w archidiecezji częstochowskiej*, zamieszczony w książce jubileuszowej poświęconej metropolii częstochowskiemu abp. Stanisławowi Nowakowi²⁷. Praca ta, w porównaniu do wszystkich poprzednich opracowań o częstochowskim Instytucie, posiadała najszerszy kontekst historyczny, bowiem ukazała dzieje uczelni w latach 1966-2008. Autor problematyce Instytutu poświęcił tylko część wspomnianego artykułu (9,5 strony), a to ze względu na przyjętą w tytule pracy panoramę badań. Mimo to odnotować należy, że do tego czasu tekst ten objętościowo nie miał sobie równych i przekraczał nawet pod tym kątem monograficzny artykuł ks. S. Grzybka. Podczas opisu dziejów uczelni Autor szczególny akcent położył na okres, kiedy w Kościele częstochowskim rządy sprawował najpierw biskup, a później arcybiskup S. Nowak. Z tego tytułu dość skrótowo zostały potraktowane wczesne etapy formowania się Instytutu Teologicznego, o czym ks. J. Związek czerpał wiedzę z opracowania ks. S. Grzybka. Natomiast już dalsze analizy ukazały zdecydowanie pełniejszy wymiar działalności tej uczelni, przedstawiając ją nie tylko w perspektywie środowiska diecezjalnego, ale także w powiązaniu z innymi uczelniami w Polsce. Na pierwszy plan wysunęły się tutaj umowy, jakie częstochowski Instytut

²⁴ P. WOLNICKI, *Procesy archiwotwórcze w strukturach administracyjnych diecezji częstochowskiej*, Częstochowa 2006, 114-117.

²⁵ Tamże, 115.

²⁶ S. GRZYBEK, *Instytut Teologiczny w Częstochowie*, 22.

²⁷ J. ZWIĄZEK, *Wyższe studia teologiczne w archidiecezji częstochowskiej*, w: *Mojemu Kościołowi wszystko! Księga jubileuszowa ku czci ks. abpa Stanisława Nowaka metropolity częstochowskiego z okazji 25. rocznicy sakry biskupiej i posługi pasterskiej w Kościele częstochowskim*, red. S. Jasionek, Częstochowa 2009, 68-78.

zawierał z Wydziałem Teologicznym Papieskiej Akademii Teologicznej w Krakowie. Autor dość szczegółowo omówił tego typu umowę, podpisaną 14 listopada 1985 r., zwracając przede wszystkim uwagę na jej cel, rozumiany jako: „wzajemna współpraca i pomoc w zakresie dydaktycznym, naukowym i wydawniczym, zmierzająca do pogłębienia i lepszego zrozumienia myśli teologicznej”²⁸. Ponadto w kwestii wykładów umowa informowała, że mogą oni „uzyskiwać na warunkach przewidzianych w Akademii nominacje na docenta oraz tytuł naukowy profesora nadzwyczajnego i zwyczajnego Akademii. Nominacja ta nie pociąga za sobą konieczności zatrudnienia w Akademii”²⁹. Natomiast przy absolwentach Instytutu zaznaczono, że „mogą otrzymać stopień magistra teologii, jeśli spełnią następujące warunki:

- a. Wysłuchają wykładów filozofii i teologii przez 10 semestrów i złożą przepisane regulaminem studiów egzaminy.
- b. Przedstawią napisaną przez siebie pracę magisterską ocenioną pozytywnie przez promotora i recenzenta ze strony Wydziału.
- c. Złożą egzamin *ex universa teologia* i z zakresu przedmiotu, z którego pisana jest praca magisterska. Egzamin odbywać się będzie w Instytucie przed Komisją w następującym składzie: przedstawiciel Wydziału jako przewodniczący Komisji, rektor Instytutu lub jego delegat oraz promotor”³⁰.

Umowa ta została zawarta na okres 10 lat, toteż po jego upływie podpisano nowy dokument, w którym stronę Instytutu nie reprezentował już ks. prof. S. Grzybek jako rektor, lecz jego następcą na tym urzędzie, czyli ks. prof. dr hab. Stanisław Włodarczyk, będący wcześniej prorektorem Instytutu (1979-1992). Dodać należy, że umowę tę zawarto 2 marca 1996 r., jednak obowiązywała ona jedynie 2 lata, bowiem już w 1998 r. podpisano nowe porozumienie o współpracy, tym razem rozciągnięte na okres 10 lat³¹.

Pozostając w kręgu zawieranych porozumień trzeba wspomnieć, że od 2001 r. władze Instytutu podjęły rozmowy z władzami Wyższej Szkoły Pedagogicznej w Częstochowie, przemianowanej z czasem na Akademię im. Jana Długosza, by powołać do istnienia w mieście Uniwersytet Częstochowski. Starania te nabrały tempa w 2007 r., kie-

---

²⁸ Tamże, 71.

²⁹ Tamże.

³⁰ Tamże.

³¹ Tamże, 72-74.

dy na czele Instytutu jako rektor stanął ks. dr hab. Marian Duda. Według powziętych planów Instytut miał zostać przeobrażony w Wydział Teologiczny tegoż uniwersytetu, lecz żeby to było możliwe, należało wpięrow przeprowadzić reorganizację struktur uczelni archidiecezjalnej, by dostosować ją do wymogów stawianych przez przepisy szkolnictwa wyższego w Polsce. Z tej racji 15 września 2007 r. abp Stanisław Nowak zatwierdził nowy układ struktur Instytutu, składającego się odtąd z 14. specjalnych Zespołów Naukowo-Dydaktycznych³². Przy opisie tych zmian ks. J. Związek nadmienił, że „Zespoły grupowały samodzielnych i pomocniczych pracowników naukowych z tej samej dyscypliny. Na czele każdego Zespołu zwykle stał samodzielny pracownik naukowy, który kierował działalnością Zespołu i określał program działania tegoż Zespołu. Kierownik Zespołu organizował sesje i sympozja naukowe oraz miał zatwierdzać ich program. Celem Zespołu było prowadzenie badań naukowych w określonej dyscyplinie naukowej, przekazywanie studentom wiedzy teoretycznej z danej dyscypliny i umiejętności praktycznych, promowanie swojej dyscypliny w Instytucie i poza nim oraz wspieranie rozwoju naukowego młodszych pracowników naukowych. W Zespołach obok samodzielnego pracownika naukowego byli wyznaczeni adiunkci, wykładowcy i asystenci. Kierownik Zespołu winien przedłożyć rektorowi schemat zajęć w nadchodzącym roku akademickim. Tenże kierownik Zespołu przedstawić miał rektorowi kandydatów na niższe stanowiska pracownicze, dla których na wnioski rektora Arcybiskup wystawiał odpowiednie nominacje. Poszczególne Zespoły winny przynajmniej raz w roku zorganizować sesje czy sympozjum w zakresie swojej dyscypliny. Posiedzenie członków Zespołu winny odbywać się przynajmniej raz w semestrze, w terminie określonym przez kierownika i pod jego przewodnictwem. [...] Arcybiskup częstochowski w dniu 15 IX tegoż roku wyznaczył poszczególnych kierowników Zespołów, wystawiając dla nich odpowiednie nominacje”³³.

Tak przeprowadzona reorganizacja Instytutu stwarzała realne podstawy pod dalsze wysiłki zmierzające do powołania Uniwersytetu Częstochowskiego. Krokiem milowym w tej sprawie była uchwała senacka Akademii im. Jana Długosza, przyjęta 26 listopada 2008 r., w której stwierdzono: „[...] Zgodnie z uchwałą Senatu nr 75/2008 z dnia 28 października 2008 roku, w sprawie wyrażenia zgody do prowadzenia roz-

³² Tamże, 73.

³³ Tamże, 75.

mów z Rektorem Instytutu Teologicznego dr. hab. Marianem Dudą, dotyczącej koncepcji utworzenia Wydziału Teologicznego w Akademii im. Jana Długosza w Częstochowie w perspektywie powstania Uniwersytetu Częstochowskiego, Senat Uczelni deklaruje wolę utworzenia Wydziału Teologicznego w Akademii im. Jana Długosza w Częstochowie, upoważniając Rektora do działania w celu realizacji tego zamierzenia³⁴. Ostatecznie jednak plany utworzenia Uniwersytetu Częstochowskiego nie powiodły się i wciąż pozostają kwestią otwartą³⁵.

W międzyczasie Instytut prowadził swoją działalność normalnym trybem. Przynajmniej 2-3 razy w roku akademickim odbywały się posiedzenia Rady Naukowej, podczas których omawiano bieżące sprawy i określano program rozwoju studiów na kolejne lata. W zebraniach tych niejednokrotnie uczestniczył także abp Stanisław Nowak. Podjęto też nowe inicjatywy naukowe, na które generalnie złożyły się utworzenie czasopisma specjalistycznego pod nazwą „Veritati et Caritati” i zorganizowanie z rozmachem kilku sympozjów i konferencji. Szczególny charakter miały dwie sesje międzynarodowe, gdzie do współpracy zaproszono inne uczelnie i instytucje. Odbyły się one w latach 2003 i 2006, a ich pokłosiem stały się dwie publikacje, wydane pod tytułami: *Drogi i rozdroża kultury chrześcijańskiej Europy* (Częstochowa 2003) i *Dziedzictwo chrześcijańskiego Wschodu i Zachodu. Między pamięcią a oczekiwaniem* (Częstochowa 2006). Wysoki poziom prezentowała też konferencja naukowa przygotowana z okazji 100-lecia urodzin drugiego biskupa częstochowskiego Zdzisława Golińskiego. Zorganizowano ją 6 grudnia 2008 r., a w programie znalazło się aż 12 wystąpień. Były to znaczące przedsięwzięcia, w których jako słuchacze uczestniczyli także studenci Instytutu, tym samym mając możliwość zapoznania się z innymi formami aktywności naukowej niż tylko same wykłady czy ćwiczenia akademickie. O dynamizmie uczelni świadczył również fakt, że do egzaminów magisterskich przystępowało corocznie 25-30 studentów. Egzaminy te były składane w każdym roku akademickim i zazwyczaj w dwóch terminach (grudzień i czerwiec)³⁶. Patrząc zatem na złożoność problematyki, jaką poruszył w swoim artykule ks. prof. J. Związek, wyrażania się z niej obraz uczelni, która sukcesywnie budowała swój prestiż naukowy, nie szczędząc wysiłków o uznanie jej autorytetu nie tylko

³⁴ Tamże, 77.

³⁵ Tamże, 74.

³⁶ Tamże, 72-77.

w lokalnym środowisku, ale także na szerszej arenie. Wiele zawartych w tym opracowaniu syntez stanowi, jak dotąd, oryginalny wkład w historiografię tej uczelni.

Tymczasem ze wszystkich wyżej wymienionych opracowań o dziejach Wyższego Instytutu Teologicznego w Częstochowie najbardziej wnikliwe studium wyszło spod pióra ks. dr. Pawła Wolnickiego. Praca ta, opublikowana w formie artykułu w 37. tomie „Ziemi Częstochowskiej”, nosi tytuł: *Powstanie Instytutu Teologicznego w Częstochowie w świetle dokumentacji archiwalnej*³⁷. Autor oparł ją głównie o materiały źródłowe przechowywane w Archiwum Kurii Metropolitalnej w Częstochowie. W znikomy sposób wykorzystał jeszcze dokumentację z Archiwum Wyższego Instytutu Teologicznego w Częstochowie, co nasuwa wniosek, że dość niefortunnie został sformułowany tytuł tego opracowania. Sugeruje on bowiem, że Autor przeanalizował wszystkie istniejące materiały archiwalne, a tak nie jest, o czym świadczy chociażby lektura zastosowanego przez niego aparatu naukowego (brak jednostek archiwalnych z Archiwum Diecezji Sosnowieckiej im. ks. Jerzego Wolnego w Będzinie, Archiwum Archidiecezji Częstochowskiej im. ks. Walentego Patykiewicza w Częstochowie i Archiwum Instytutu Pamięci Narodowej w Warszawie). Na treść tej pracy, oprócz zasadniczego wykładu, składają się również streszczenie w języku angielskim i aneksy (4 dokumenty z lat 1978-1981). Zaraz w pierwszym przypisie autor poinformował, że „Artykuł ten jest rozwinięciem opracowanego [...] *Zarysu historii powstania Instytutu Teologicznego w Częstochowie* znajdującego się na oficjalnej stronie tej instytucji od 16 października 2008 r. w linku *Historia*”³⁸. W tekście tym oczywiście chodzi o stronę internetową, co należało również doprecyzować. Mimo tych niedociągnięć, kompozycja artykułu jest czytelna i tak sprawnie przemyślana, że autor prowadząc narrację dociera do nieopisanych jeszcze faktów, jak też rzetelnie wyjaśnia zawile problemy, jedynie zarysowane we wcześniejszych opracowaniach. Odnosi się to chociażby do rekonstrukcji wydarzeń związanych z pierwszą inauguracją w Studium Dokumentacji Soborowej, którą 1 października 1967 r. otwarła uroczysta msza św. pod przewodnictwem bp. S. Bareły. Ordynariusz częstochowski wygłosił wówczas okolicznościowe kazanie. W programie przewidziano też wy-

³⁷ P. WOLNICKI, *Powstanie Instytutu Teologicznego w Częstochowie w świetle dokumentacji archiwalnej*, „Ziemia Częstochowska” 37 (2011), 171-192.

³⁸ Tamże, 171.

kład inauguracyjny, w którym ks. dr Michał Czajkowski z Wrocławia omówił zagadnienia *Bibliistyki na Soborze*. Rok akademicki rozpoczęło wówczas 120 studentów, wykłady zaś były prowadzone w ramach czterech dyscyplin naukowych: filozofii religii, patrologii, bibliistyki i socjologii, po czym odbyły się egzaminy. Przystąpiło do nich ok. 100 słuchaczy. Z każdym kolejnym rokiem poszerzał się wachlarz wykładanych przedmiotów, jak też i wzrastała liczba studentów. O rozwoju częstochowskiej instytucji została poinformowana Stolica Apostolska, w wyniku czego w 1969 r. Kongregacja *Pro Institutione Catholika* wydała specjalne zezwolenie, by odtąd uczelnia ta mogła posługiwać się nazwą Instytut Dokumentów Soborowych. To nadało jeszcze większego impulsu do wzmożonej działalności Instytutu, o czym świadczy pojawienie się planów rozbudowy istniejących struktur uczelni (10 katedr)³⁹.

W roku akademickim 1970/1971 – według ustaleń Autora – Instytut kształcił studentów na poziomie teologii ogólnej (osoby świeckie) i specjalistycznej (osoby duchowne). W pierwszym przypadku, oprócz wykładów z poszczególnych dyscyplin naukowych, były prowadzone również zajęcia z lektoratów (język łaciński i język francuski). Studenci mieli też obowiązek uczestniczenia w seminariach naukowych, gdzie pod kierunkiem promotorów przygotowywali prace magisterskie. Zgoła inny status miały już zajęcia na poziomie specjalistycznym, ukierunkowane na eklezjologię bądź mariologię. Tutaj bowiem studenci mogli uzyskiwać stopień licencjata teologii. Wypracowany w ten sposób profil uczelni skłonił w 1972 r. bp. S. Barełę do wydania dekretu erygującego Instytut Eklezjologiczno-Mariologiczny w Częstochowie, który powstał na bazie istniejącego wcześniej Instytutu Dokumentów Soborowych. Ordynariusz częstochowski zabiegał również, aby miejscowy ośrodek naukowy związać z Wydziałem Teologicznym w Krakowie, ponieważ dotychczasowa współpraca z warszawską ATK została zerwana. O znaczeniu prowadzonych rozmów świadczy chociażby fakt przybycia do częstochowskiego Instytutu na inaugurację roku akademickiego 1972/1973 samego metropolity krakowskiego kard. Karola Wojtyły, który wygłosił nawet okolicznościowe przemówienie. Spotkało się ono – jak nadmienia ks. P. Wolnicki – „[...] z wielkim entuzjazmem miejscowego duchowieństwa i wiernych”⁴⁰. Autor ten dalej stwierdza, że „[...] Metropolita krakowski mocno zaangażował się w sprawę uży-

³⁹ Tamże, 173-174.

⁴⁰ Tamże, 176.

skania odpowiednich uprawnień dla Studium Teologii Podstawowej w Częstochowie. Sprawę tę osobiście przedstawiał w Rzymie, czyniąc w tym względzie wiele starań⁴¹.

Od 1974 r. działające w ramach Instytutu Eklezjologiczno-Mariologicznego w Częstochowie studium licencjackie udało się związać z Pańskim Wydziałem Teologicznym w Krakowie, gdzie częstochowscy studenci mogli uzyskiwać stopień naukowy licencjata teologii. Zajęcia odbywały się w każdą środę tygodnia. Dla przykładu należy wspomnieć, że wykłady te w 1976 r. prowadzili: bp dr hab. Julian Wojtkowski (mariologia), ks. prof. dr hab. Stanisław Grzybek (teologia biblijna), ks. dr hab. Wojciech Tabaczyński (apologetyka), ks. dr Miłostaw Kołodziejczyk (teologia dogmatyczna), ks. dr Jan Kowalski (teologia moralna) i ks. dr Adam Kubiś (eklezjologia). W tym czasie w zajęciach uczestniczyło 17 studentów. O ile problem studium licencjackiego został rozwiązany pomyślnie, o tyle wciąż w zawieszeniu pozostawała kwestia podstawowego stopnia studiów teologii. W częstochowskim Instytucie działalność prowadziło jeszcze studium wikariuszowskie (trwało 4 lata i przygotowywało duchownych do egzaminu wikariuszowskiego) i studium zwane *tirocinium pastorale* (trwało 2 lata i przygotowywało diakonów oraz neoprezbiterów do pracy duszpasterskiej). Według ustaleń ks. P. Wolnickiego, nad właściwą koordynacją prac Instytutu czuwał rektor, którym był w tym czasie ks. prof. Stanisław Grzybek. Za sekcję licencjacką natomiast odpowiadał ks. dr Miłostaw Kołodziejczyk, a pozostałymi trzema agendami naukowymi kierował ks. dr Zenon Mońka, będący do 1979 r. prorektorem Instytutu. W strukturach uczelni wyodrębniono wówczas urząd dyrektora administracyjnego, który powierzono ks. dr. Ireneuszowi Skubisiowi. Ponadto każdorazowy kierownik sekretariatu Instytutu zarządzał miejscową biblioteką, wciąż powiększającą swoje zbiory (tylko w 1976 r. przybyło ok. 300 nowych książek)⁴². Autorytet naukowy Instytutu niewątpliwie podnosiły uroczyste obchody inauguracji roku akademickiego, na które zapraszano wybitnych przedstawicieli świata nauki z pierwszymi wykładami. Prowadzili je m.in.: o. prof. dr hab. Augustyn Jankowski OSB (tytuł: *Posoborowe tendencje mariologii biblijnej* w roku 1975/1976), prof. dr hab. Andrzej Świącicki (tytuł: *Chrześcijanin we współczesnym świecie* w roku 1976/1977), o. prof. dr hab. Andrzej Krupa OFM (tytuł:

⁴¹ Tamże.

⁴² Tamże, 178.

Współczesne kierunki w mariologii w roku 1977/1978), ks. doc. dr hab. Tadeusz Pieronek (tytuł: *Rady kapłańskie w ostatnim dziesięcioleciu w roku 1978/1979*) i ks. doc. dr hab. Józef Tischner (tytuł: *Idee przewodnie encykliki «Redemptor Hominis» w roku 1979/1980*)⁴³.

Współpraca między częstochowskim Instytutem a Papieskim Wydziałem Teologicznym w Krakowie zdecydowanie się zacieśniła, od kiedy kard. Karol Wojtyła został wybrany papieżem. Ojciec Święty nadal żywo interesował się sprawami Instytutu, czego dał wyraz podczas pierwszej swojej pielgrzymki do Polski, kiedy 9 czerwca 1979 r. przemawiał do Rady Papieskiego Wydziału Teologicznego w Krakowie. Uruchomiło to następnie całą machinę legislacyjną, najpierw na szczeblu zainteresowanych uczelni i diecezji, a z czasem Komisji ds. Nauki Katolickiej przy Episkopacie Polskim i rzymskiej Kongregacji *Pro Catholica*. Instytut wtedy dysponował już wybitną kadrą profesorską, cieszącą się dużym autorytetem w środowisku naukowym (7 samodzielnych pracowników naukowych). Ponadto w 1980 r. – jak zaznacza ks. P. Wolnicki – „[...] zostali zatrudnieni jako wykładowcy na studium podstawowym teologii w Częstochowie: ks. dr Stanisław Włodarczyk (Pismo św. Nowego Testamentu), ks. prof. dr hab. Stanisław Grzybek (Pismo św. Starego Testamentu), ks. dr Franciszek Dylus (teologia dogmatyczna), ks. dr Stanisław Urbański (teologia moralna), ks. dr hab. Józef Życiński (historia filozofii), ks. lic. Marian Dewudzki (metafizyka), dr S. Okulicz (logika), ks. mgr Zenon Janyszek (socjologia), ks. lic. Ludwik Warzybok, ks. dr Antoni Długosz (katechetyka), ks. lic. Mirosław Suchosz (pedagogika), ks. dr Zenon Mońka (wstęp do teologii), ks. dr Jan Związek (historia Kościoła), ks. dr I. Skubiś (prawo kanoniczne), ks. dr Zbigniew Wit (liturgika), mgr inż. Pospieszalski (historia sztuki), ks. dr Zenon Uchnast (psychologia), o. dr Salezy Kafel (apologetyka), br. mgr Taranek (łacina), mgr Maria Borys (angielski), mgr Urszula Mrozek (niemiecki), religioznawstwo (ks. doc. dr Balter)”⁴⁴. Na tej podstawie bp S. Bareła 3 maja 1981 r. powołał do istnienia Instytut Teologiczny w Częstochowie. Uwieńczeniem całego procesu przygotowawczego pod utworzenie w diecezji częstochowskiej wyższej uczelni kościelnej było podpisanie umowy o współpracy między Instytutem Teologicznym a Papieskim Wydziałem Teologicznym w Krakowie. Nastąpiło to 22 września 1981 r. Odtąd studenci Instytutu mogli już uzyskiwać

⁴³ Tamże, 184.

⁴⁴ Tamże, 181-182.

stopień naukowy magistra teologii. Doszło też wówczas do wyraźnego oddzielenia sesji licencjackiej od Instytutu, bowiem włączono ją ściśle w strukturę krakowskiego Papieskiego Wydziału Teologicznego, przemianowanego w niedługim czasie na Papieską Akademię Teologiczną⁴⁵.

Autor, opisując w niniejszym artykule struktury nowo erygowanego Instytutu, stwierdził, że „[...] Biskup diecezjalny – zgodnie ze statutem – czuwał nad depozytem wiary, mianował na 5 letnią kadencję rektora i prorektora [...] oraz zatwierdzał grono profesorów. Zapewniał też środki finansowe [...]. Do zadań rektora należało przewodniczenie społeczności akademickiej, reprezentowanie Instytutu na zewnątrz, zwoływanie Rady Instytutu i przewodniczenie jej posiedzeniom. Prorektor miał opracowywać w porozumieniu z Radą Instytutu szczegółowy program zajęć dydaktycznych, czuwać nad dyscypliną studiów, pełnić funkcję opiekuna studentów oraz zastępować rektora. Rada Instytutu określała program pracy naukowej, dydaktycznej i wydawniczej Instytutu, oceniała przedłożony przez prorektora program studiów, omawiała aktualne problemy, związane z działalnością Instytutu”⁴⁶. Uczelnia w tym czasie dysponowała bogato wyposażoną biblioteką, liczącą ponad 4,5 tys. książek, przeważnie o tematyce teologicznej i filozoficznej. Oprócz tego znajdował się tam rozbudowany dział czasopism, obejmujący 145 tytułów polskojęzycznych i 16 tytułów zagranicznych. Cały ten księgozbiór przechowywano w dwóch magazynach i dwóch lektoriach, a opiekę nad nim sprawowała bibliotekarka Jadwiga Sobieraj⁴⁷. Na tych ustaleniach kończy się opracowanie ks. P. Wolnickiego, przedstawiające w zarysie najważniejsze wydarzenia z dziejów częstochowskiego Instytutu do 1981 r. Wyłania się z nich obraz uczelni, której powstanie i działalność przypadły na trudne czasy PRL-u, stąd władze diecezji częstochowskiej niejednokrotnie musiały pokonać wiele problemów, by stworzyć studentom „możliwość zgłębiania jednej z najstarszych dyscyplin naukowych – Świętej Teologii”⁴⁸.

Omówione dotychczas opracowania, które mniej lub bardziej syntetycznie przedstawiły dzieje Wyższego Instytutu Teologicznego w Częstochowie, zostały napisane w oparciu o istniejące materiały źródłowe. Posiadają one tym samym szczególną wartość historyczną, toteż na ich

⁴⁵ Tamże, 183.

⁴⁶ Tamże, 184.

⁴⁷ Tamże, 185-186.

⁴⁸ Tamże, 187.

podstawie z czasem powstały kolejne prace naukowe o częstochowskim Instytucie. Nie cechowała ich już pierwotna dociekliwość myśli czy też złożoność poruszanej problematyki, lecz raczej były utrzymane w konwencji ogólnikowej. Takie zatem rozwiązanie otrzymało hasło *Instytuty kościelne w Polsce*, opracowane przez o. dr. Jerzego Duchniewskiego OFM Cap i ks. dr. Jana Walkusza, a zamieszczone w 7. tomie *Encyklopedii katolickiej* (1997 r.). Wśród wielu wymienionych tam uczelni znalazł się także Instytut Teologiczny w Częstochowie. Autorzy w zwięzły sposób, charakterystyczny dla utworów leksykograficznych, ukazali kolejne etapy powstawania uczelni, zwracając uwagę na jej relacje naukowe z Papieską Akademią Teologiczną w Krakowie oraz na istniejące przy niej struktury (Archidiecezjalne Studium Życia Rodzinnego oraz Archidiecezjalne Kolegium Teologiczne)⁴⁹.

Chronologicznie kolejne tego typu opracowanie, zatytułowane *Wyższy Instytut Teologiczny w Częstochowie*, opublikował ks. dr hab. Władysław Piotr Właźlak w 6. tomie „Rocznika Towarzystwa Genealogicznego Ziemi Częstochowskiej” (2014 r.). Autor za początek utworzenia uczelni przyjął rok 1967 r., kiedy to zostało utworzone Studium Dokumentacji Soborowej. Następnie przedstawił proces formowania się Instytutu i działających przy nim instytucji naukowych (Sekcja Ekleziologiczno-Mariologiczna, Archidiecezjalne Kolegium Teologiczne i Archidiecezjalne Studium Życia Rodzinnego). Zastanawia jedynie fakt, że jeśli doprowadził on dzieje tej uczelni do 2013 r., a wskazuje na to załączona nota bibliograficzna, to dlaczego nie uwzględnił doniosłych zmian reorganizacyjnych Instytutu, przeprowadzonych w 2012 r. Wszak to właśnie wtedy rzymska Kongregacja Edukacji Katolickiej ds. Seminariów i Instytutów Naukowych kanonicznie erygowała Wyższy Instytut Teologiczny w Częstochowie. Ażeby było ciekawiej, to przecież owo wydarzenie najwyraźniej zostało zauważone przez Autora, o czym świadczy nadany tytuł temuż opracowaniu⁵⁰.

O dziejach Wyższego Instytutu Teologicznego w Częstochowie pisał także ks. dr Jacek Kapuściński, który w 2015 r. opublikował artykuł pt. *Ośrodek badan historycznych (archi)diecezji częstochowskiej*. Zamieszczony on został w 14. tomie serii wydawniczej, ukazującej się pod

⁴⁹ J. DUCHNIEWSKI – J. WALKUSZ, *Instytuty kościelne w Polsce*, w: *Encyklopedia katolicka*, red. J. Duchniewski i in., Lublin 1997, t. 7, kol. 305.

⁵⁰ W.P. WŁAŹLAK, *Wyższy Instytut Teologiczny w Częstochowie*, „Rocznik Towarzystwa Genealogicznego Ziemi Częstochowskiej” 6 (2014), 53.

nazwą *Kościół w Polsce. Dzieje i kultura*. Co prawda treść opracowania odnosi się do szerszej perspektywy badawczej, niemniej znajduje się tam *passus* dotyczący przeszłości Instytutu, ukazujący najpierw najistotniejsze wydarzenia z życia tej uczelni, a więc jej genezę (1966 r.), erygowanie na prawie papieskim (2012 r.) i cel działalności. Następnie Autor w swoim wywodzie skoncentrował się na jednej dyscyplinie naukowej uprawianej w tej uczelni, jaką była historia Kościoła. Ustalił bowiem wykaz wykładowców do 2014 r., a także liczbę wypromowanych magistrów w latach 1982-2010. O ile niektóre fakty znalazły już swoje odzwierciedlenie we wcześniej opublikowanych opracowaniach, to jednak ustalenia dotyczące wykładów z historii Kościoła stanowiły swoistego rodzaju *novum* w dotychczasowym stanie badań⁵¹.

Na tym kończy się przegląd naukowych dzieł o przeszłości Wyższego Instytutu Teologicznego w Częstochowie, które w wystarczający sposób uzasadniły rolę tej instytucji nie tylko w odniesieniu do Kościoła częstochowskiego, ale także ukazały jej należne miejsce w panoramie wyższych uczelni Częstochowy. W tym miejscu wypada nadmienić, że wprawia w zdumienie wyraźne niezauważenie tej uczelni kościelnej przez niektórych badaczy dziejów Częstochowy, czego ewidentnym przejawem jest brak jej uwzględnienia w niektórych lokalnych opracowaniach naukowych: *Mały leksykon miasta*⁵² czy *Mała encyklopedia Częstochowy*⁵³. Tym bardziej zastanawia fakt, że autor tego typu wydawnictw, uchodzących przecież za miarodajne kompendia wiedzy, pomijając zupełnie znaczenie instytucji o tak szerokim dla miasta wymiarze edukacyjnym i społecznym, samoistnie naraża się nie tylko na krytykę, ale przede wszystkim na wytknięcie mu braku rzetelności.

O dziejach częstochowskiej wyższej uczelni kościelnej informowała również lokalna prasa. W tygodniku „Niedziela” można bowiem znaleźć dwa artykuły popularnonaukowe, które chronologicznie wyszły spod piór ks. Mariusza Frukacza i dr Beaty Stypułkowskiej. Autor pierwszego z nich, zatytułowanego *Z kart historii Instytutu* i zamieszczonego na łamach częstochowskiej mutacji gazety, przytacza za opracowaniem naukowym ks. dr. P. Wolnickiego wszystkie koleje związane z funkcjonowaniem tej instytucji, poczynając od roku 1966, a kończąc na roku

⁵¹ J. KAPUŚCIŃSKI, *Ośrodek badań historycznych archidiecezji częstochowskiej*, w: *Kościół w Polsce. Dzieje i kultura*, red. J. Walkusz, Lublin 205, t. 14, s. 223-224.

⁵² B. SNOCH, *Mały leksykon miasta*, Częstochowa [1995].

⁵³ TENŻE, *Mała encyklopedia Częstochowy*, Częstochowa 2002.

1982. W ostatnim akapicie zaś stwierdził: „Instytut, od chwili swego powołania prowadził działalność na poziomie akademickim. Świadczy o tym tematyka wykładów skupiająca się wokół nauczania soborowego i nauczania Jana Pawła II”⁵⁴. Bardziej szczegółowe ustalenia znalazły się natomiast w drugim artykule, opublikowanym pod tytułem *Teologia również dla świeckich*. Z jego lektury wynika, że Autorka podczas pisania tekstu wykorzystwała materiały źródłowe przechowywane w Archiwum Wyższego Instytutu Teologicznego w Częstochowie. Tym sposobem dotarła do nowych informacji, a nieodnotowanych w omówionych wyżej pracach naukowych. Nade wszystko precyzyjnie wykazała liczbę studentów kształcących się w Studium Dokumentacji Soborowej w roku akademickim 1967/1968 (80 zakonnic, 14 kapłanów diecezjalnych, 8 kapłanów zakonnych i 10 osób świeckich). W dalszej części zaś przedstawiła dzieje Instytutu na kanwie działalności kolejnych rektorów uczelni, zwracając przy tym uwagę na ich kariery naukowe, w których dostrzegła pewien klucz, mający istotne znaczenie w zrozumieniu procesów przeobrażeniowych tej instytucji. Co ciekawe, jak dotąd nikt nie przebadał pod tym kątem przeszłości Instytutu, wobec czego koncepcja Autorki zasługuje na szczególne uznanie. Nowatorskim zabiegiem okazało się też przeprowadzenie analiz ukazujących liczbę promowanych magistrów teologii przez niektórych profesorów. I tak w częstochowskim Instytucie pod kierunkiem ks. prof. dr. hab. Stanisława Grzybka aż 48 studentów napisało prace magisterskie w latach 1986-1998. Z kolei ks. prof. dr. hab. Stanisław Włodarczyk był promotorem 17 prac magisterskich, obronionych w latach 1988-2006. Podsumowując te dane statystyczne Autorka stwierdziła, że w latach 1981-2016 w miejscowej uczelni powstało ogółem 797 prac magisterskich. Wiele też miejsca w swoim artykule poświęciła inicjatywom naukowym podejmowanym przez ks. dr. hab. Mariana Dudę, będącego trzecim z kolei rektorem Instytutu. To dzięki jego staraniom – wspomniawszy na zakończenie – nastąpiło „rozbudowanie struktury instytutu o studia okołoinstitutowe, powołanie do istnienia periodyku naukowego „Veritati et Caritati” [...] oraz wydawnictwa naukowego, w którym ukazało się już wiele pozycji, m.in. listy pasterskie abp. Stanisława Nowaka w dwóch tomach (ponad tysiąc stron) oraz dokumentacja VI Światowego Dnia Młodzieży w Częstochowie w czterech tomach (ponad 2 tys. stron)”⁵⁵.

⁵⁴ M. FRUKACZ, *Z kart historii Instytutu*, „Niedziela Częstochowska” 51 (2008) 17, 3.

⁵⁵ B. STYPULKOWSKA, *Teologia również dla świeckich*, „Niedziela” 59 (2016) 42, 42-43.

3. Perspektywy badawcze

Dotychczasowe osiągnięcia historiograficzne ukazujące przeszłość Wyższego Instytutu Teologicznego w Częstochowie nie wyczerpują w pełni badanej problematyki, gdyż składa się na nią wiele złożonych wątków, i nie chodzi tu tylko o te, które już zostały zasygnalizowane i czekają na gruntowne studia, lecz przede wszystkim na te jeszcze niezauważone. Wciąż pozostaje przecież nieprzebadany zbiór materiałów źródłowych przechowywanych w Archiwum Archidiecezji Częstochowskiej w Częstochowie (21 teczek)⁵⁶ i Archiwum Instytutu Pamięci Narodowej w Warszawie (1 teczka)⁵⁷. Na zapoznanie czeka też jeszcze 7 teczek w Archiwum Kurii Metropolitalnej w Częstochowie⁵⁸ i zdecydowana większość obszernego zasobu Archiwum Wyższego Instytutu Teologicznego w Częstochowie⁵⁹. Wszystkie te materiały archiwalne mogą niewątpliwie rzucić pełniejsze światło na działalność Instytutu, tym bardziej, że niektóre dotychczasowe ustalenia wyraźnie wskazują na potrzebę wszczęcia nowych kierunków badań.

Oprócz archiwaliów do wykorzystania pozostają nietknięte jeszcze źródła drukowane. Na pierwszy plan wśród nich wysuwają się uchwały II Synodu Diecezji Częstochowskiej, promulgowane w 1987 r. Kwestii Instytutu Teologicznego w Częstochowie poświęciły one niewiele miejsca, zajmując się nim jedynie w dziale zatytułowanym *Teologia w służbie Ewangelii*. Refleksję tę zainicjował tekst zaczynający się od słów: „Po Soborze Watykańskim II w Kościele Częstochowskim zrodziła się potrzeba zorganizowania w samej Częstochowie ośrodka studium teologicznego, zwłaszcza nad nauką ostatniego Soboru dla osób zakonnych i świeckich”⁶⁰. Następnie omówiono w nich, i to dość lapidarnie, dzieje tej uczelni, które zostały ukazane w kontekście innych instytucji naukowych funkcjonujących w diecezji, po czym myśl synodalna ukierunkowała się na postulaty zmierzające do intensywniejszego rozwoju częstochowskiego ośrodka teologicznego poprzez m.in. utworzenie przy Instytucie specjalnego studium duchowości dla osób duchownych i świeckich⁶¹.

⁵⁶ AACz, sygn. brak. Spuścizna naukowa po ks. prof. Stanisławie Włodarczyku (teczki nr 11-31).

⁵⁷ ARCHIWUM INSTYTUTU PAMIĘCI NARODOWEJ W WARSZAWIE, sygn. IPN BU 0639/235.

⁵⁸ AKMCz, sygn. 19/1, t. 3-9,

⁵⁹ ARCHIWUM WYŻSZEGO INSTYTUTU TEOLÓGICZNEGO W CZĘSTOCHOWIE, sygn. brak, Materiały z działalności uczelni.

⁶⁰ *II Synod Diecezji Częstochowskiej*, red. Z. Wajzner i in., Częstochowa 1987, 68.

⁶¹ Tamże, 68-69.

Znacznie więcej niewykorzystanych dotąd informacji o Instytucie zawierają katalogi diecezjalne. Ich znaczenie w badaniach historycznych jest tym większe, że ukazują one obraz uczelni w konkretnym momencie dziejowym, opatrzone wysoką gwarancją rzetelności i fachowości, jak przystało na tego typu wydawnictwa. Tak rozumiane opisy Instytutu można znaleźć w następujących katalogach: *Katalog kościołów i duchowieństwa diecezji częstochowskiej 1978*⁶², *Kościół Częstochowski 1987. Katalog osób i instytucji*⁶³, *Archidiecezja Częstochowska. Katalog 1993*⁶⁴, *Archidiecezja Częstochowska. Katalog 2000*⁶⁵, *Archidiecezja Częstochowska. Katalog 2005*⁶⁶ i *Archidiecezja Częstochowska. Katalog 2011*⁶⁷.

Charakter źródłowy posiadają także wszelkiego rodzaju sprawozdania z różnych przedsięwzięć podejmowanych w Instytucie. Przedstawiają one przecież nie tylko ogólną kondycję naukową uczelni, ale także potencjał intelektualny poszczególnych wykładowców i studentów. Najstarsze takie sprawozdania dotyczą wykazów absolwentów i tytułów ich prac magisterskich. Opracowaniem tych materiałów zajęł się najpierw ks. dr hab. Stanisław Chład, który zamieszczał je na łamach „Częstochowskich Studiów Teologicznych”. W ten sposób powstały 3 sprawozdania mające tytuł: *Z działalności naukowej w diecezji częstochowskiej*⁶⁸. Dzieło to kontynuował ks. dr Tadeusz Matras, który wydał 4 kolejne sprawozdania, tytułując je: *Z działalności w archidiecezji częstochowskiej*⁶⁹. Po dziesięcioletniej przerwie prace nad przygotowaniem tego rodzaju materiałów podjęła dr Beata Stypułkowska,

⁶² *Katalog kościołów i duchowieństwa diecezji częstochowskiej 1978*, red. J. Związek, Częstochowa 1978, 66-67.

⁶³ *Kościół Częstochowski 1987. Katalog osób i instytucji*, red. M. Duda i in., Częstochowa 1987, 43-44.

⁶⁴ *Archidiecezja Częstochowska. Katalog 1993*, red. J. Mielczarek – M. Mikołajczyk, Częstochowa 1993, 69-72.

⁶⁵ *Archidiecezja Częstochowska. Katalog 2000*, red. J. Mielczarek – M. Mikołajczyk, Częstochowa 2000, 100-105.

⁶⁶ *Archidiecezja Częstochowska. Katalog 2005*, red. J. Mielczarek – M. Mikołajczyk, Częstochowa 2005, 104-108.

⁶⁷ *Archidiecezja Częstochowska. Katalog 2011*, red. P. Wolnicki i in., Częstochowa 2012, 101-108.

⁶⁸ S. CHŁAD, *Z działalności naukowej w diecezji częstochowskiej*, CzST 15-16 (1987-1988), 354; 17-18 (1989-1990), 236-237; 19-20 (1991-1992), 445-448.

⁶⁹ T. MATRAS, *Z działalności naukowej w archidiecezji częstochowskiej*, CzST 21-22 (1993-1994), 346-348; 23-24 (1995-1996), 407-408; 27 (1999), 329-333; 31 (2003), 321-327.

co w efekcie przyniosło publikację pt. *Wykaz prac magisterskich obronionych na uczelniach teologicznych w archidiecezji częstochowskiej w latach 2003-2014*⁷⁰. Następne 4 sprawozdania wydał drukiem ks. dr Jacek Kapuściński, opracowując je już w nieco innej formule, ponieważ zawęził ich treść do osiągnięć samego częstochowskiego Instytutu⁷¹. Od kiedy w tej uczelni zaczęto wydawać czasopismo naukowe „Veritati et Caritati”, da się zaobserwować znaczny przyrost ilości publikowanych materiałów sprawozdawczych. Sprzyjało temu niewątpliwie utworzenie na łamach tego periodyku specjalnego działu poświęconemu tej tematyce. Założenia te w konsekwencji urozmaiciły problematykę zamieszczanych sprawozdań, poszerzając przez to wymiar możliwości dokumentujących działalność uczelni. Od tego czasu zatem ukazało się drukiem *gros* relacji z przebiegu organizowanych w Instytucie konferencji naukowych⁷², jak

⁷⁰ B. STYPULKOWSKA, *Wykaz prac magisterskich obronionych na uczelniach teologicznych w archidiecezji częstochowskiej w latach 2003-2014*, CzST 42 (2014), 228-254.

⁷¹ J. KAPUŚCIŃSKI, *Sprawozdanie z działalności środowiska naukowego Wyższego Instytutu Teologicznego w Częstochowie w roku akademickim 2012/2013*, VeC 1 (2013), 404-405; TENŻE, *Sprawozdanie z działalności środowiska naukowego Wyższego Instytutu Teologicznego w Częstochowie w roku akademickim 2013/2014*, VeC 3 (2014), 327-329; TENŻE, *Sprawozdanie z działalności środowiska naukowego Wyższego Instytutu Teologicznego w Częstochowie w roku akademickim 2014/2015*, VeC 5 (2015), 455-456; TENŻE, *Sprawozdanie z działalności środowiska naukowego Wyższego Instytutu Teologicznego w Częstochowie w roku akademickim 2015/2016*, VeC 6 (2016), 501-503.

⁷² K. DZIUB, *Sprawozdanie z konferencji naukowej z okazji 50-lecia zwołania Soboru Watykańskiego II oraz Roku Wiary*, VeC 1 (2013), 400-401; M. FLOREK, *Sprawozdanie z konferencji naukowej nt. „Lumen Fidei” z racji zakończenia Roku Wiary*. Częstochowa, 11.11.2013 r., VeC 2 (2014), 609; TENŻE, *Sprawozdanie z konferencji naukowej nt. „W sercu Kościoła na drogach nowej ewangelizacji” – w 25-lecie pracy naukowej ks. dr. hab. Mariana Dudy – Dyrektora WIT*. Częstochowa, 17.01.2014 r., VeC 2 (2014), 612; B. STYPULKOWSKA, *Sprawozdanie z konferencji naukowej „Ekumenizm – nagłym zobowiązaniem w sekularyzowanym świecie”*. Częstochowa, 13.12.2013 r., VeC 2 (2014), 610-611; TAŻ, *Sprawozdanie z konferencji naukowej z okazji kanonizacji bł. Jana Pawła II nt. „Organizacja VI Światowego Dnia Młodzieży w Częstochowie ,91”*. Częstochowa, 25.04.2014 r., VeC 2 (2014), 615-616; TAŻ, *Sprawozdanie z sympozjum katechetycznego nt. „Formacja sumienia na katechezie”*. Częstochowa, 29.11.2014 r., VeC 3 (2014), 319-320; TAŻ, *Sprawozdanie z konferencji naukowej z okazji 100. Rocznicy urodzin ks. infułata prof. dr. hab. Stanisława Grzybka*. Częstochowa, 10.04.2015 r., VeC 4 (2015), 665; TAŻ, *Sprawozdanie z konferencji naukowej pt. „«Niedziela» w dziele Nowej Ewangelizacji”*. Częstochowa, 30.04.2015r., VeC 4 (2015), 675-676; M. TERKA, *Sprawozdanie z konferencji naukowej ku czci śp. bpa Stefana Bareły*. Częstochowa 28.02.2014 r., VeC 2 (2014), 613-614; TENŻE, *Sprawozdanie z konferencji naukowej w Roku Miłosierdzia pt. „Oblicza Miłosierdzia”*. Częstochowa, 8 kwietnia 2016 r., VeC 6 (2016), 492; TENŻE, *Sprawozdanie z konferencji naukowej pt. 100. Rocznica urodzin III. Biskupa częstochowskiego śp. Stefana Bareły (1916-2016)*. Częstochowa, 13 maja 2016 r., VeC 6(2016),

też innych wydarzeń naukowych, w których uczestniczyli profesorowie Instytutu⁷³.

Poza tym interesujący materiał fotograficzny do dziejów Wyższego Instytutu Teologicznego w Częstochowie zawiera strona internetowa tej uczelni (www.wit-czestochowa.pl). Zamieszone tam zdjęcia przedstawiają rzeczywistą wizualizację Instytutu, i to nie tylko w odniesieniu do infrastruktury uczelni, ale nade wszystko do konkretnych momentów z jej działalności. Wykorzystanie tego rodzaju materiałów do badań naukowych podnosi wartość wydawanych prac historycznych, o czym wie każdy wykwalifikowany historyk. Ponadto na wspomnianej stronie internetowej znajduje się wiele innych oryginalnych i wciąż aktualizowanych informacji, mających w niektórych przypadkach znamiona zupełnej wyłączości, toteż pozyskanie ich do opracowań historycznych może okazać się cennym nabytkiem⁷⁴.

Nieprzebadana pod kątem dziejów Instytutu jest jeszcze liczna literatura naukowa, poruszająca przeważnie luźno związane wątki historyczne, lecz mimo wszystko łącząca się z działalnością wspomnianej uczelni. Szczególnie dotyczy to publikacji wydawanych przez Wydawnictwo Naukowe Wyższego Instytutu Teologicznego w Częstochowie, ponieważ stanowią one niezaprzeczalne świadectwo aktywności miejscowego środowiska naukowego i w wielu kwestiach mogą być

497-498; J. KAPUŚCIŃSKI, *Sprawozdanie z konferencji naukowej nt. „teologia zawierzenia najświętszej Maryi Pannie” z racji Roku Zawierzenia w Archidiecezji Częstochowskiej*. Częstochowa, 30.05.2014 r., VeC 2 (2014), 617-618; R. CEGLAREK, *Sprawozdanie z sympozjum katechetycznego nt. „Wspomnieć chrzest – to znaczy na nowo zaczynać od Chrystusa”*. Częstochowa, 24.10.2015 r., VeC 5 (2015), 441-444.

⁷³ Np.: J. KAPUŚCIŃSKI, *Sprawozdanie ze spotkania Komisji Kultury i Środków Przekazu Senatu RP z Komisją Historyczną Polskiej Akademii Nauk – Oddział Katowice*, VeC 1 (2013), 399; A. OLCZYK, *Sprawozdanie z konferencji jubileuszowej z okazji XX-lecia istnienia Katolickiego Stowarzyszenia Lekarzy Polskich*. Częstochowa, 15 lutego 2014 r., VeC 2 (2014), 601-604; Ł. LASKOWSKI, *Sprawozdanie z seminarium dla biblistów w Papieskim Instytucie Biblijnym w Rzymie*. Rzym, 20-24.01.2014 r., VeC 2 (2014), 605-608; M. TERKA, *Sprawozdanie z 36. Spotkania Sekcji Patrystycznej przy Komisji ds. nauki Katolickiej Konferencji Episkopatu Polski*, Gniezno, 22-24.09.2014 r., VeC 3 (2014)307-308; M. WIECZOREK, *Sprawozdanie z Międzynarodowej Konferencji Naukowej z Prawa Kanonicznego nt. „Dignitas connubii a 10 anni dalla pubblicazione: bilancio e prospettive”*. Rzym, 22-24 stycznia 2015 r., VeC 3 (2014), 321-323; R. CEGLAREK, *Sprawozdanie z konferencji naukowej pt. „Bł. ks. Jerzy Popiełuszko – dojrzały chrześcijanin i uczciwy obywatel. Katechetyczne i pedagogiczne implikacje”*. Częstochowa, 16 kwietnia 2016 r., VeC 6 (2016), 493-496.

⁷⁴ <https://www.wit-czestochowa.pl>, [17. 12. 2016].

pomocne w uchwyceniu szerszego kontekstu badanej rzeczywistości. Na uwagę zasługuje tutaj, poza wspomnianym wyżej czasopismem „Veritati et Caritati” (6 tomów), monumentalna seria wydawnicza: *Ad Ecclesiae Częstochoviensis Memoriam*. W jej ramach opublikowano dotąd listy pasterskie metropolity częstochowskiego abp. Stanisława Nowaka⁷⁵ i materiały źródłowe do dziejów VI Światowego Dnia Młodzieży⁷⁶. W ofercie wydawniczej uczelni znalazła się również seria: *Biblioteka Teologów Częstochowskich*, na którą składają się już 3 opublikowane tomy⁷⁷. Ponadto wydano drukiem 4 książki, z których jedna, opatrzona tytułem *Być w sercu Kościoła. Księga Jubileuszowa z okazji 25-lecia pracy naukowej Dyrektora Wyższego Instytutu Teologicznego w Częstochowie Ks. dr hab. Mariana Dudy*, przybliżyła sylwetkę aktualnego dyrektora Instytutu⁷⁸. Pozostałe dwie, zatytułowane *Brat Urban OFM. Franciszek Duda (1888-1974)* i *Brama do nieba na jurajskim wzgórzu. Dzieje parafii pw. św. Jana Chrzciciela w Choroni 1916-2016*, stanowią niejako ilustrację ukazującą zainteresowania badawcze jednego z profesorów uczelni⁷⁹. Treść natomiast czwartej publikacji była owocem współorganizowanego przez Instytut sympozjum naukowego, stąd nadany jej tytuł nawiązywał do tematyki odbytych wystąpień (*Wiara i rozum człowieka XXI wieku. Międzyuczelniane Sympozjum Naukowe Częstochowa, 25 października 2008 r.*)⁸⁰.

⁷⁵ S. NOWAK, *Siewca Słowa. Listy pasterskie (1984-2011). Tom I/1*, Częstochowa 2014; TENŻE, *Siewca Słowa. Listy pasterskie (1984-2011). Tom I/2*, Częstochowa 2014.

⁷⁶ M. DUDA, *VI Światowy Dzień Młodzieży Częstochowa '91. Przygotowanie duchowe i przeżycie. T. II/1*, Częstochowa 2016; TENŻE, *VI Światowy Dzień Młodzieży Częstochowa '91. Organizacja V'90-IV'91. T. II/2*, Częstochowa 2016; TENŻE, *VI Światowy Dzień Młodzieży Częstochowa '91. Organizacja V-VIII'91. T. II/3*, Częstochowa 2016; TENŻE, *VI Światowy Dzień Młodzieży Częstochowa '91. Owocowanie 1991-2016. T. II/4*, Częstochowa 2016.

⁷⁷ R. CEGLAREK – J. KAPUŚCIŃSKI, *Zarząd Diecezjalnego Koła Księży Prefektów w Częstochowie (1929-1949)*, Częstochowa 2015; *Szukać Miłość – Boga. Księga Jubileuszowa z okazji 35. lecia pracy naukowej Ks. prof. dr. hab. Stanisława Urbańskiego w Wyższym Instytucie Teologicznym w Częstochowie*, red. S. Jasionek – W. Gałązka, Częstochowa 2015; B. STYPUŁKOWSKA, *Biblijna formacja katechetów*, Częstochowa 2015.

⁷⁸ *Być w sercu Kościoła. Księga Jubileuszowa z okazji 25-lecia pracy naukowej Dyrektora Wyższego Instytutu Teologicznego w Częstochowie Ks. dr. hab. Mariana Dudy*, red. S. Jasionek, Częstochowa 2014.

⁷⁹ M. DUDA, *Brat Urban OFM. Franciszek Duda (1888-1974)*, Częstochowa 2015; TENŻE, *Brama do nieba na jurajskim wzgórzu. Dzieje parafii pw. św. Jana Chrzciciela w Choroni 1916-2016*, Częstochowa 2016.

⁸⁰ *Wiara i rozum człowieka XXI wieku. Międzyuczelniane Sympozjum Naukowe Częstochowa, 25 października 2008 r.*, red. A. Kowalski, Częstochowa 2008.

Omawiając literaturę naukową nie można pominąć tych publikacji, które, mimo że były pokłosiem sesji naukowych odbywających się pod patronatem Instytutu, ukazały się ostatecznie w niezwiązanych z uczelnią wydawnictwach. Dotyczy to przede wszystkim materiałów z dwóch sympozjów, zorganizowanych z okazji 25-tej rocznicy śmierci bp. Stefana Bareły⁸¹ i upamiętnienia częstochowskiego archiwisty ks. dr. Walentego Patykiewicza⁸².

Znaczące do badań nad dziejami Instytutu są także relacje prasowe, szczególnie zamieszczane w tygodniku katolickim „Niedziela”. W gazecie tej odnotowywano dość skrupulatnie wszystkie ważniejsze wydarzenia z życia uczelni. Tytułem egzemplifikacji wypada w tym miejscu wymienić chociażby opisy uroczystości inauguracyjnych, publikowane m.in. przez: Marzenę Zalewską (2000 r.)⁸³, Monikę Strzelczyk (2002 r.)⁸⁴, Elżbietę Pisarczyk (lata 2003 i 2005)⁸⁵, ks. Mariusza Frukacza (2014 r.)⁸⁶ czy ks. Jacka Molkę (2016 r.)⁸⁷. Na łamach ukazywały się również artykuły o rektorach uczelni, podkreślające ich zasługi i osiągnięcia. Pisali je choćby: ks. Mariusz Frukacz⁸⁸, ks. Marian Duda⁸⁹ i Beata Stypułkowska⁹⁰. Niektóre publikacje dotyczyły z kolei przebiegu samego procesu kształcenia. Tematykę tę poruszali tacy autorzy jak: ks. Zdzisław Wójcik⁹¹, ks. Marian Duda⁹² oraz Beata Stypułkowska⁹³.

⁸¹ 25-ta rocznica śmierci śp. Księdza Biskupa dr. Stefana Bareły trzeciego biskupa częstochowskiego 1984-2009, WACz 83 (2009) 3-4, 101-121.

⁸² *Ad memoriam. Ks. prałat dr Walenty Patykiewicz (1903-1980)*, WACz 83 (2009), 49-151.

⁸³ M. ZALEWSKA, *To już 32. rok pracy*, „Niedziela Częstochowska” 43 (2000) 46, 6.

⁸⁴ M. STRZELCZYK, *Inauguracja roku akademickiego w Instytucie Teologicznym*, „Niedziela Częstochowska” 45 (2002) 44, 3.

⁸⁵ E. PISARCZYK, „*Gaudeamus...*”, „Niedziela Częstochowska” 46 (2003) 45, 4; TAZ, *Inauguracja w Instytucie Teologicznym*, „Niedziela Częstochowska” 48 (2005) 43, 5.

⁸⁶ M. FRUKACZ, „*Gaudeamus*” w *Wyższym Instytucie Teologicznym*, w: <http://www.niedziela.pl/artukul/12026/Gaudeamus-w-Wyzszym-Instytucie>, [15. 11. 2016].

⁸⁷ J. MOLKA, *Nowy rok akademicki w WIT*, „Niedziela Częstochowska” 59 (2016) 43, 1.

⁸⁸ M. FRUKACZ, *Pogrzeb śp. ks. prof. Stanisława Włodarczyka*, „Niedziela Częstochowska” 56 (2013) 34, 3-4.

⁸⁹ M. DUDA, *Radosny siewca Słowa*, „Niedziela” 58 (2015) 15, 27.

⁹⁰ B. STYPUŁKOWSKA, *Jubileusz ks. Mariana Dudy*, „Niedziela Częstochowska” 58 (2015) 24, 4.

⁹¹ Z. WÓJCIK, *Służyć Prawdzie. O Instytucie Teologicznym mówi rektor – ks. dr hab. Stanisław Włodarczyk*, „Niedziela Częstochowska” 43 (2000) 40, 1,3.

⁹² M. DUDA, *Uczelnia pod opieką Maryi – Stolicy Mądrości*, „Niedziela Częstochowska” 51 (2008) 17, 1; TENŻE, *List rektora Instytutu Teologicznego do księży*, „Niedziela Częstochowska” 51 (2008) 17, 2-3.

⁹³ B. STYPUŁKOWSKA, *W poszukiwaniu Pana Boga*, „Niedziela” 57 (2014) 25, 24; TAZ,

O odbywających się konferencjach naukowych informowali nadto: ks. Jarosław Grabowski⁹⁴, ks. Mariusz Frukacz⁹⁵, Marian Florek⁹⁶ i ks. Jacek Molka⁹⁷. Na koniec zaś należy jeszcze wspomnieć tych piszących, którzy podnosili problematykę działalności wydawniczej uczelni, ukazując przez to wysiłki i kompetencje miejscowej kadry profesorskiej. O wprowadzanych na rynek księgarski nowościach wypowiadali się w fachowy sposób, a ich prezentacje posiadały wysoki poziom, niewiele odbiegający od recenzji naukowych. Takie opracowania zamieścili m.in. ks. Grzegorz Szumera⁹⁸, ks. Mariusz Frukacz⁹⁹, Beata Stypułkowska¹⁰⁰ oraz ks. Stanisław Jasionek¹⁰¹.

Wszystkie zaprezentowane wyżej materiały, które generalnie można sprowadzić do źródeł archiwalnych, źródeł drukowanych, zbiorów fotograficznych i literatury przedmiotu (naukowej i popularnonaukowej), z racji, iż nie zostały jeszcze wykorzystane w badaniach nad dziejami częstochowskiego Instytutu, ukazują nie tylko szeroką perspektywę możliwości badawczych stojących przed historykami, ale także wskazują na potrzebę podjęcia solidnych studiów w tym zakresie. Przemawiają za tym mocne argumenty sugerujące konieczność fachowego sprawdzenia, sprostowania bądź uzupełnienia niektórych opracowanych już kwestii. Poza tym aż się prosi wyakcentowanie kilku istotnych faktów, które do tej pory zostały przemilczane, a posiadają wyjątkowe znaczenie w zrozumieniu procesów zachodzących w Instytucie. Z tego tytułu win-

---

Po co siostrzym zakonnym teologia?, „Niedziela” 58 (2015) nr 5, 8; TAŻ, *Stolico Mądrości, módl się za nami!*, „Niedziela” 58 (2015) 18, 21.

⁹⁴ J. GRABOWSKI, „Chrześcijańska Europa – między wiara a polityką”, „Niedziela” 53 (2010) 21, 13.

⁹⁵ M. FRUKACZ, *Obchody 25. rocznicy śmierci bp. Stefana Bareły*, „Niedziela Częstochowska” 52 (2009) 9, 2; TENŻE, *Częstochowa: Obchody 100. Rocznicy urodzin bp. Stefana Bareły, trzeciego biskupa częstochowskiego*, w: <http://www.niedziela.pl/artykul/22328/Czestochowa-obchody-100-rocznicy-urodzin>, [15. 11. 2016].

⁹⁶ M. FLOREK, *Biskup Stefan Bareła – sesja naukowa*, „Niedziela Częstochowska” 57 (2014) 12, 3; TENŻE, *Konferencja Maryjna*, „Niedziela” 57 (2014) 24, 29.

⁹⁷ J. MOLKA, *Parafia w Choroni ma 100 lat*, „Niedziela Częstochowska” 59 (2016) 26, 4-5.

⁹⁸ G. SZUMERA, *Ukazać piękno wiary*, „Niedziela” 57 (2014) 3, 30.

⁹⁹ M. FRUKACZ, *Ukazały się listy pasterskie abp. seniora Stanisława Nowaka*, w: <http://www.niedziela.pl/artykul/12514/Ukazaly-sie-listy-pasterskie-abp-seniora>, [17. 11. 2016].

¹⁰⁰ B. STYPUŁKOWSKA, *Być w sercu Kościoła*, „Niedziela” 57 (2014) 7, 2, 8; TAŻ, *Dokumenty VI Światowego Dnia Młodzieży*, „Niedziela” 59 (2016) 51, 47.

¹⁰¹ S. JASIONEK, *Biblijna formacja katechetów*, „Niedziela” 59 (2016) 7, 28.

ny one znaleźć należne sobie miejsce w historiografii uczelni. Wymienione tu postulaty należałoby jeszcze rozbudować o co najmniej jeden, ale jakże ważny, bowiem dotyczący podjęcia starań o opracowanie monografii Instytutu, będącego przecież jedyną tego typu wyższą uczelnią w archidiecezji częstochowskiej. Rangę jego podnosi dodatkowo fakt, że został on erygowany przez samą Stolicę Apostolską.

Wychodząc zatem naprzeciw zasygnalizowanym potrzebom badawczym poniżej został zaprezentowany kwestionariusz kompleksowego opracowania dziejów Wyższego Instytutu Teologicznego w Częstochowie. Jest to jedynie propozycja, która zrodziła się po przeanalizowaniu dotychczasowej historiografii uczelni i usystematyzowaniu niewykorzystanych dotąd w opracowaniach materiałów historycznych. Autor ma świadomość, że projekt ten będzie potrzebował jeszcze kilku uściśleń i korekt, które nasuną się w trakcie szczegółowych badań, niemniej żywi też nadzieję, że opublikowanie go poruszy środowisko akademickie do prac nad przygotowaniem monografii i wzmoże dyskusje nad nowymi kierunkami badań.

Kwestionariusz naukowego opracowania dziejów Wyższego Instytutu Teologicznego w Częstochowie

I. STATUS UCZELNI

1. Decyzje Stolicy Apostolskiej
2. Wkład biskupów diecezjalnych
3. Prawodawstwo wewnętrzne (statut i regulamin)
4. Instytucje okołoinstitutowe
5. Infrastruktura gospodarcza
6. Relacje naukowe z innymi uczelniami
7. Patroni i ceremoniał

II. OBSADA PERSONALNA

1. Władze akademickie
2. Wykładowcy
3. Pracownicy administracyjni

III. STUDENCI

1. Pochodzenie terytorialne
2. Status społeczny
3. Struktura wieku

IV. FORMACJA INTELEKTUALNA

1. Plany studiów
2. Programy kształcenia
3. Seminaria naukowe

V. FORMACJA DUCHOWA

1. Ojciec duchowny
2. Praktyki religijne

VI. WYDAWNICTWO NAUKOWE

1. Zarząd
2. Inicjatywy wydawnicze
  - a. Czasopismo
  - b. Serie wydawnicze
  - c. Publikacje okolicznościowe

VII. SESJE NAUKOWE

1. Konferencje
2. Sympozja
3. Warsztaty

Niniejszy plan całościowego opracowania dziejów Wyższego Instytutu Teologicznego w Częstochowie składa się z siedmiu rozdziałów. Pierwszy z nich, będący tłem historycznym, ma za zadanie ukazać uczelnię od strony formalnej, stąd zawiera te elementy, które stanowią trzon jej funkcjonowania. Kolejne dwa rozdziały dotyczą osób związanych z uczelnią, przedstawionych według drabiny zajmowanych pozycji (obsada personalna i studenci). Cztery ostatnie rozdziały natomiast charakteryzują kierunki działalności uczelni (formacja intelektualna i duchowa, aktywność wydawnicza i sympozjalna). Zaprezentowany w ten sposób model konstrukcji opracowania umożliwi uchwycenie kompleksowego obrazu Instytutu, ujmując w nim wszystkie ważniejsze inicjatywy podejmowane w uczelni na przestrzeni jej dziejów.

Zakończenie

Wyższy Instytut Teologiczny w Częstochowie doczekał się już własnej historiografii. Składają się na nią opracowania naukowe (przeważnie artykuły bądź części artykułów), a także popularnonaukowe (artykuły w prasie). Autorami tych pierwszych są pracownicy naukowcy, przez co treść tych prac cechuje wysoki poziom warsztatowy. Widać to chociażby w tym, że powstały w oparciu o materiały archiwalne (Archiwum Diecezji Sosnowieckiej im. ks. Jerzego Wolnego w Będzinie, Archiwum Wyższego Instytutu Teologicznego i Archiwum Kurii Metropolitalnej w Częstochowie). W ten sposób dzieje Instytutu opracowali kolejno: ks. prof. dr hab. Stanisław Grzybek, ks. dr Paweł Wolnicki i ks. prof. dr hab. Jan Związek. Na szczególną uwagę zasługuje także opracowanie ks. prof. dr hab. Jana Kowalskiego, ponieważ powstało ono na podstawie doświadczeń Autora wyniesionych z pracy w Instytucie. Znacznie ogólniej o dziejach tej uczelni pisali jeszcze: o. dr Jerzy Duchniewski, ks. dr Jan Walkusz, ks. dr hab. Władysław Włazłak i ks. dr Jacek Kapuściński. Ponadto artykuły prasowe na ten temat zamieścili: ks. Mariusz Frukacz i dr Beata Stypułkowska. Na tym jednak kończy się przegląd opracowań przeszłości Instytutu. Aż się więc prosi o dalsze badania historyczne w tym względzie, tym bardziej, że wciąż niezbadane pozostają materiały źródłowe w dwóch archiwach (Archiwum Archidiecezji Częstochowskiej im. ks. Walentego Patykiewicza w Częstochowie i Archiwum Instytutu Pamięci Narodowej w Warszawie). Oprócz tego do wykorzystania pozostaje wiele cennych i pominiętych dotąd źródeł drukowanych. Na domiar tego istnieje jeszcze bogata literatura przedmiotu (naukowa i popularnonaukowa), do której nikt jeszcze nie dotarł. Wszystkie to razem skłania do refleksji, że wypadałoby podjąć próbę całościowego opracowania dziejów Instytutu, a wyniki te następnie przedstawić w formie solidnej monografii. Przemawia za tym również to, że uczelnia ta liczy już sobie 50 lat.

State of Research on the History of Theological Institute in Czestochowa Summary

Theological Institute in Czestochowa celebrates in 2016 the 50th anniversary. Throughout the years 10 historical studies have been written to present the history of this college. After reading these works there is a picture of complicated legislative way which the authorities of diocese should have overcome to create from the scientific organisation (Secretary of Ecumenical Council Documentation) the college using the following titles one by one: Study of Ecumenical Council Documentation, Institute of Ecumenical Council Documentation, and finally Theological Institute. The first historical study was written by fr. prof. Stanisław Grzybek in 1991. Throughout the years fr. prof. Jan Kowalski (2000), fr. phd. Paweł Wolnicki (2006 and 2011) and fr. prof. Jan Związek (2009) took the research on this matter. All these works are very valuable in historical respect, because they are based on source materials and were used as a base by writing the next studies of this type, both scientific: fr. Jerzy Duchniewski, fr. Jan Walkusz (1997), fr. Władysław Piotr Wlazlak (2014), fr. Jacek Kapuściński (2015), and scientific for the general public: fr. Mariusz Frukacz (2008), Beata Stypułkowska (2016). The publishing initiatives showed above reflect on extended historiography of Theological Institute in Czestochowa, despite the fact that they appeared in last 25 years.

Słowa kluczowe: archiwum, artykuł, diecezja częstochowska, historiografia, instytucja naukowa, Instytut Teologiczny w Częstochowie, materiały archiwalne, opracowania, rektor, studenci, uczelnia, wykładowcy.

Keywords: archive, article, Czestochowa diocese, historiography, scientific organisation, Theological Institute in Czestochowa, archival materials, studies, rector, students, college, academic teachers.

Bibliografia

I. Źródła

1. Archiwalne

- Archiwum Archidiecezji Częstochowskiej im. ks. Walentego Patykiewicza w Częstochowie
sygn. brak. Spuścizna naukowa po ks. prof. Stanisławie Włodarczyku.
- Archiwum Diecezji Sosnowieckiej im. Ks. Jerzego Wolnego w Będzinie
sygn. brak. Spuścizna naukowa po ks. prof. Stanisławie Grzybku.
- Archiwum Instytutu Pamięci Narodowej w Warszawie
sygn. IPN BU 0639/235 Organizacja i działalność uczelni katolickich i kościelnych w latach 1966-1974 – informacje, notatki, sprawozdania, korespondencja.
- Archiwum Kurii Metropolitalnej w Częstochowie
sygn. 19/1 Instytut Teologiczny w Częstochowie.
- Archiwum Wyższego Instytutu Teologicznego w Częstochowie
sygn. brak. Materiały z działalności uczelni.

2. Drukowane

- II Synod Diecezji Częstochowskiej*, red. Z. Wajzner i in., Częstochowa 1987.
- Archidiecezja Częstochowska. Katalog 1993*, red. J. Mielczarek – M. Mikołajczyk, Częstochowa 1993.
- Archidiecezja Częstochowska. Katalog 2000*, red. J. Mielczarek – M. Mikołajczyk, Częstochowa 2000.
- Archidiecezja Częstochowska. Katalog 2005*, red. J. Mielczarek – M. Mikołajczyk, Częstochowa 2005.
- Archidiecezja Częstochowska. Katalog 2011*, red. P. Wolnicki i in., Częstochowa 2012.
- Katalog kościołów i duchowieństwa diecezji częstochowskiej 1978*, red. J. Związek, Częstochowa 1978.
- Kościół Częstochowski 1987. Katalog osób i instytucji*, red. M. Duda i in., Częstochowa 1987.

II. Opracowania

- 25-ta rocznica śmierci śp. Księdza Biskupa dr. Stefana Bareły trzeciego biskupa częstochowskiego 1984-2009*, WACz 83 (2009) 3-4, 101-121.
- Absolwenci Instytutu Teologicznego*, w: *Instytut Teologiczny w służbie diecezji częstochowskiej*, red. S. Grzybek, Częstochowa 1991, 327-377.
- Ad memoriam. Ks. prałat dr Walenty Patykiewicz (1903-1980)*, WACz 83 (2009), 49-151.
- Być w sercu Kościoła. Księga Jubileuszowa z okazji 25-lecia pracy naukowej Dyrektora Wyższego Instytutu Teologicznego w Częstochowie Ks. dr hab. Mariana Dudy*, red. S. Jasionek, Częstochowa 2014.

- Ceglarek R. – Kapuściński J., *Zarząd Diecezjalnego Koła Księża Prefektów w Częstochowie (1929-1949)*, Częstochowa 2015.
- Ceglarek R., *Sprawozdanie z konferencji naukowej pt. „Bł. ks. Jerzy Popiełuszko – dojrzały chrześcijanin i uczciwy obywatel. Katechetyczne i pedagogiczne implikacje”*. Częstochowa, 16 kwietnia 2016 r., VeC 6 (2016), 493-496.
- Ceglarek R., *Sprawozdanie z sympozjum katechetycznego nt. „Wspomnieć chrzest – to znaczy na nowo zaczynać od Chrystusa”*. Częstochowa, 24.10.2015 r., VeC 5 (2015), 441-444.
- Chład S., *Z działalności naukowej w diecezji częstochowskiej*, CzST 15-16 (1987-1988), 339-354; 17-18 (1989-1990), 233-237; 19-20 (1991-1992), 441-448.
- Duchniewski J. – Walkusz J., *Instytutu kościelne w Polsce*, w: *Encyklopedia katolicka*, red. J. Duchniewski i in., Lublin 1997, t. 7, kol. 304-308.
- Duda M., *Brama do nieba na jurajskim wzgórzu. Dzieje parafii pw. św. Jana Chrzciciela w Choroni 1916-2016*, Częstochowa 2016.
- Duda M., *Brat Urban OFM. Franciszek Duda (1888-1974)*, Częstochowa 2015.
- Duda M., *List rektora Instytutu Teologicznego do księży*, „Niedziela Częstochowska” 51 (2008) 17, 2-3.
- Duda M., *Radosny siewca Słowa*, „Niedziela” 58 (2015) 15, 27.
- Duda M., *Uczelnia pod opieką Maryi – Stolicy Mądrości*, „Niedziela Częstochowska” 51 (2008) 17, 1.
- Duda M., *VI Światowy Dzień Młodzieży Częstochowa '91. Organizacja V'90-IV'91. T. II/2*, Częstochowa 2016.
- Duda M., *VI Światowy Dzień Młodzieży Częstochowa '91. Organizacja V-VIII'91. T. II/3*, Częstochowa 2016.
- Duda M., *VI Światowy Dzień Młodzieży Częstochowa '91. Owocowanie 1991-2016. T. II/4*, Częstochowa 2016.
- Duda M., *VI Światowy Dzień Młodzieży Częstochowa '91. Przygotowanie duchowe i przeżycie. T. II/1*, Częstochowa 2016.
- Dziub K., *Sprawozdanie z konferencji naukowej z okazji 50-lecia zwołania Soboru Watykańskiego II oraz Roku Wiary*, VeC 1 (2013), 400-401.
- Eco U., *Baudolino*, tłum. A. Szymanowski, Warszawa 2001.
- Florek M., *Biskup Stefan Bareła – sesja naukowa*, „Niedziela Częstochowska” 57 (2014) 12, 3.
- Florek M., *Konferencja Maryjna*, „Niedziela” 57 (2014) 24, 29.
- Florek M., *Sprawozdanie z konferencji naukowej nt. „Lumen Fidei” z racji zakończenia Roku Wiary*. Częstochowa, 11.11.2013 r., VeC 2 (2014), 609.
- Florek M., *Sprawozdanie z konferencji naukowej nt. „W sercu Kościoła na drogach nowej ewangelizacji” – w 25-lecie pracy naukowej ks. dr. hab. Mariana Dudy – Dyrektora WIT*. Częstochowa, 17.01.2014 r., VeC 2 (2014), 612.
- Frukacz M., *Obchody 25. rocznicy śmierci bp. Stefana Bareły*, „Niedziela Częstochowska” 52 (2009) 9, 2.
- Frukacz M., *Pogrzeb śp. ks. prof. Stanisława Włodarczyka*, „Niedziela Częstochowska” 56 (2013) 34, 3-4.
- Frukacz M., *Z kart historii Instytutu*, „Niedziela Częstochowska” 51 (2008) nr 17, 3.
- Grabowski J., *„Chrześcijańska Europa – między wiara a polityką”*, „Niedziela” 53 (2010) 21, 13.

- Grzybek S., *Instytut Teologiczny w Częstochowie*, w: *Instytut Teologiczny w służbie diecezji częstochowskiej*, red. S. Grzybek, Częstochowa 1991, 17-25.
- Jasionek S., *Biblijna formacja katechetów*, „Niedziela” 59 (2016) 7, 28.
- Kapuściński J., *Ośrodek badań historycznych archidiecezji częstochowskiej*, w: *Kościół w Polsce. Dzieje i kultura*, red. J. Walkusz, t. 14, Lublin 205, 217-237.
- Kapuściński J., *Sprawozdanie z działalności środowiska naukowego Wyższego Instytutu Teologicznego w Częstochowie w roku akademickim 2012/2013*, VeC 1 (2013), 404-405.
- Kapuściński J., *Sprawozdanie z działalności środowiska naukowego Wyższego Instytutu Teologicznego w Częstochowie w roku akademickim 2013/2014*, VeC 3 (2014), 327-329.
- Kapuściński J., *Sprawozdanie z działalności środowiska naukowego Wyższego Instytutu Teologicznego w Częstochowie w roku akademickim 2014/2015*, VeC 5 (2015), 455-456.
- Kapuściński J., *Sprawozdanie z działalności środowiska naukowego Wyższego Instytutu Teologicznego w Częstochowie w roku akademickim 2015/2016*, VeC 6 (2016), 501-503.
- Kapuściński J., *Sprawozdanie z konferencji naukowej nt. „Teologia zawierzenia Najświętszej Maryi Pannie” z racji Roku Zawierzenia w Archidiecezji Częstochowskiej*. Częstochowa, 30.05.2014 r., VeC 2 (2014), 617-618.
- Kapuściński J., *Sprawozdanie ze spotkania Komisji Kultury i Środków Przekazu Senatu RP z Komisją Historyczną Polskiej Akademii Nauk – Oddział Katowice*, VeC 1 (2013), 399.
- Kowalski J., *Inne, kościelne instytucje naukowe w siedemdziesięciopięciolecu diecezji częstochowskiej*, w: *Błogosławione choć trudne czasy. Siedemdziesięciopięciolecie Kościoła częstochowskiego*, red. J. Kowalski, Częstochowa 2000, 233-238.
- Laskowski Ł., *Sprawozdanie z seminarium dla biblistów w Papieskim Instytucie Biblijnym w Rzymie*. Rzym, 20-24.01.2014 r., VeC 2 (2014), 605-608.
- List Ojca Świętego Jana Pawła II*, w: *Instytut Teologiczny w służbie diecezji częstochowskiej*, red. S. Grzybek, Częstochowa 1991, 7-8.
- Matras T., *Z działalności naukowej w archidiecezji częstochowskiej*, CzST 21-22 (1993-1994), 343-349; 23-24 (1995-1996), 405-408; 27 (1999), 327-334; 31 (2003), 317-328.
- Molka J., *Nowy rok akademicki w WIT*, „Niedziela Częstochowska” 59 (2016) 43, 1.
- Molka J., *Parafia w Choroni ma 100 lat*, „Niedziela Częstochowska” 59 (2016) 26, 4-5.
- Nowak S., *Siewca Słowa. Listy pasterskie (1984-2011). Tom I/1-2*, Częstochowa 2014.
- Olczyk A., *Sprawozdanie z konferencji jubileuszowej z okazji XX-lecia istnienia Katolickiego Stowarzyszenia Lekarzy Polskich*. Częstochowa, 15 lutego 2014 r., VeC 2 (2014), 601-604.
- Pisarczyk E., „*Gaudeamus...*”, „Niedziela Częstochowska” 46 (2003) 45, 4.
- Pisarczyk E., *Inauguracja w Instytucie Teologicznym*, „Niedziela Częstochowska” 48 (2005) 43, 5.
- Snoch B., *Mała encyklopedia Częstochowy*, Częstochowa 2002.
- Snoch B., *Mały leksykon miasta*, Częstochowa [1995].
- Strzelczyk M., *Inauguracja roku akademickiego w Instytucie Teologicznym*, „Niedziela” 45 (2002) 44, 3.

- Stypułkowska B., *Sprawozdanie z sympozjum katechetycznego nt. „Formacja sumienia na katechezie”*. Częstochowa, 29.11.2014 r., VeC 3 (2014), 319-320.
- Stypułkowska B., *Biblijna formacja katechetów*, Częstochowa 2015.
- Stypułkowska B., *Być w sercu Kościoła*, „Niedziela” 57 (2014) 7, 2,8.
- Stypułkowska B., *Dokumenty VI Światowego Dnia Młodzieży*, „Niedziela” 59 (2016) 51, 47.
- Stypułkowska B., *Jubileusz ks. Mariana Dudy*, „Niedziela Częstochowska” 58 (2015) 24, 4.
- Stypułkowska B., *Po co siostrzym zakonnym teologia?*, „Niedziela” 58 (2015) 5, 8.
- Stypułkowska B., *Sprawozdanie z konferencji naukowej „Ekumenizm – nagłym zobowiązaniem w sekularyzowanym świecie”*. Częstochowa, 13.12.2013 r., VeC 2 (2014), 610-611.
- Stypułkowska B., *Sprawozdanie z konferencji naukowej pt. „«Niedziela» w dziele Nowej Ewangelizacji”*. Częstochowa, 30.04.2015r., VeC 4 (2015), 675-676.
- Stypułkowska B., *Sprawozdanie z konferencji naukowej z okazji 100. Rocznicy urodzin ks. infułata prof. dr. hab. Stanisława Grzybka*. Częstochowa, 10.04.2015 r., VeC 4 (2015), 665.
- Stypułkowska B., *Sprawozdanie z konferencji naukowej z okazji kanonizacji bł. Jana Pawła II nt. „Organizacja VI Światowy Dzień Młodzieży Częstochowa ‘91.”*. Częstochowa, 25.04.2014 r., VeC 2 (2014), 615-616.
- Stypułkowska B., *Stolico Mądrości, módl się za nami!*, „Niedziela” 58 (2015) 18, 21.
- Stypułkowska B., *Teologia również dla świeckich*, „Niedziela” 59 (2016) 42, 42-43.
- Stypułkowska B., *W poszukiwaniu Pana Boga*, „Niedziela” 57 (2014) 25, 24.
- Stypułkowska B., *Wykaz prac magisterskich obronionych na uczelniach teologicznych w archidiecezji częstochowskiej w latach 2003-2014*, CzST 42 (2014), 215-254.
- Szukać Miłość – Boga. Księga Jubileuszowa z okazji 35. lecia pracy naukowej Ks. prof. dr. hab. Stanisława Urbańskiego w Wyższym Instytucie Teologicznym w Częstochowie*, red. S. Jasionek – W. Gałązka, Częstochowa 2015.
- Szumera G., *Ukazać piękno wiary*, „Niedziela” 57 (2014) 3, 30.
- Terka M., *Sprawozdanie z 36. Spotkania Sekcji Patrystycznej przy Komisji ds. nauki Katolickiej Konferencji Episkopatu Polski*, Gniezno, 22-24.09.2014 r., VeC 3 (2014), 307-308.
- Terka M., *Sprawozdanie z konferencji naukowej ku czci śp. bpa Stefana Bareły*. Częstochowa 28.02.2014 r., VeC 2 (2014), 613-614.
- Terka M., *Sprawozdanie z konferencji naukowej pt. 100. Rocznica urodzin III. Biskupa częstochowskiego śp. Stefana Bareły (1916-2016)*. Częstochowa, 13 maja 2016 r., VeC 6(2016), 497-498.
- Terka M., *Sprawozdanie z konferencji naukowej w Roku Miłosierdzia pt. „Oblicza Miłosierdzia”*. Częstochowa, 8 kwietnia 2016 r., VeC 6 (2016), 492.
- Wiara i rozum człowieka XXI wieku. Międzyuczelniane Sympozjum Naukowe Częstochowa, 25 października 2008 r.*, red. A. Kowalski, Częstochowa 2008.
- Wieczorek M., *Sprawozdanie z Międzynarodowej Konferencji Naukowej z Prawa Kanonicznego nt. „Dignitas connubii a 10 anni dalla pubblicazione: bilancio e prospettive”*. Rzym, 22-24 stycznia 2015 r., VeC 3 (2014), 321-323.
- Wlazlak W.P., *Wyższy Instytut Teologiczny w Częstochowie*, „Rocznik Towarzystwa Genealogicznego Ziemi Częstochowskiej” 6 (2014), 53.

- Wolnicki P., *Powstanie Instytutu Teologicznego w Częstochowie w świetle dokumentacji archiwalnej*, „Ziemia Częstochowska” 37 (2011), 171-192.
- Wolnicki P., *Procesy archiwotwórcze w strukturach administracyjnych diecezji częstochowskiej*, Częstochowa 2006.
- Wójcik Z., *Służyć Prawdzie. O Instytucie Teologicznym mówi rektor – ks. dr hab. Stanisław Włodarczyk*, „Niedziela Częstochowska” 43 (2000) 40, 1,3.
- Zalewska M., *To już 32. rok pracy*, „Niedziela Częstochowska” 43 (2000) 46, 6.
- Związek J., *Wyższe studia teologiczne w archidiecezji częstochowskiej*, w: *Mojemu Kościołowi wszystko! Księga jubileuszowa ku czci ks. abpa Stanisława Nowaka metropolity częstochowskiego z okazji 25. rocznicy sakry biskupiej i posługi pasterskiej w Kościele częstochowskim*, red. S. Jasionek, Częstochowa 2009, 51-79.

III. Netografia

- FRUKACZ M., „*Gaudeamus*” w *Wyższym Instytucie Teologicznym*, w: <http://www.niedziela.pl/artukul/12026/Gaudeamus-w-Wyzszym-Instytucie>, [15. 11. 2016].
- FRUKACZ M., *Częstochowa: Obchody 100. Rocznicy urodzin bp. Stefana Bareły, trzeciego biskupa częstochowskiego*, w: <http://www.niedziela.pl/artukul/22328/Czestochowa-obchody-100-rocznicy-urodzin>, [15. 11. 2016].
- FRUKACZ M., *Ukazały się listy pasterskie abp. seniora Stanisława Nowaka*, w: <http://www.niedziela.pl/artukul/12514/Ukazały-sie-listy-pasterskie-abp-seniora>, [17. 11. 2016]. <https://www.wit-czestochowa.pl>, [17. 12. 2016].